

HVB - för vem?

*Personalens perspektiv på relationernas betydelse för ungdomen,
utifrån makt och professionalitet*

Carolina Bergström
Elize Sönderskov

Socialhögskolan vid Lunds Universitet
SOPA63
Vt-09



Handledare: Claes Levin

Abstract

Author: Carolina Bergström and Elize Sönderskov

Title: Residential care - for whom? The caregiver's perspective on the significance of relationships for the juvenile, on the basis of power and professionalism. [translated title]

Supervisor: Claes Levin

Assessor: Torbjörn Hjort

The purpose of this study was to examine how different types of relationships are expressed in residential care homes for juveniles, and the consequences of these for the juvenile. The field of the study was limited to five residential homes, where we interviewed the caregivers. Our questions were answered through semi-structured interviews. The questions were: How is the juvenile affected by the relationship with the staff, the relationship between staff, and the relationship to the other juveniles in the residential home? How the professional power of the staff expressed and what are the consequences of these expressions? How are the juveniles development affected during the stay at the residential home? The empirical studies were processed through the theoretical perspectives power and professionalism. We came to the conclusion that the different types of relationships were of importance for the juvenile, especially the relationship between the juvenile and the caregiver. We also came to the conclusion that the relationships were constituted by dilemmas, especially in terms of professionalism. The power that the caregiver holds over the juvenile appeared to be subtle, yet visible.

Key words: residential care, relationships, juvenile, power, professionalism.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. FÖRORD	4
2. INLEDNING	5
2. 1 PROBLEMFÖRMULERING	5
2.1.1 Syfte	6
2.1.2 Frågeställningar	6
2. 2 BEGREPPSDEFINITION	7
2.2.1 HVB-hem	7
2.2.2 Behandling	7
2.2.3 Socialisering	7
2.2.4 Ungdom/klient	7
2.2.5 Personal/behandlare	8
3. BAKGRUND.....	9
3.1 HVB-HEMMETS UPPKOMST	9
3.2 AKTUELL LAGSTIFTNING.....	10
4. METOD	11
4.1 METODVAL.....	11
4.2 URVAL.....	11
4.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	12
4.4 HJÄLPMEDEL	13
4.5 BEARBETNING OCH ANALYS AV INTERVJUMATERIALET	13
4.6 TILLFÖRLITLIGHET	14
4.7 FÖRFÖRSTÅELSE.....	15
4.8 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	15
5. TIDIGARE FORSKNING	17
5.1 FORSKNING KRING PROFESSIONALITET	17
5.2 FORSKNING KRING INSTITUTIONSVÅRD	18
6. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	20

6.1 FOUCAULTS MAKTPERSPEKTIV	20
6.2 PROFESSIONALITET	21
7. ANALYS	24
7.1 VÄGEN TILL SJÄLVSTÄNDIGHET	24
7.1.2 Naturlig mognad.....	24
7.1.3 "Det är en liten balansgång"	26
7.1.4 "Från fall till fall"	28
7.1.4.1 Konsekvens ger trygghet.....	29
7.2 PROFESSIONALITET	31
7.2.1 "Inom detta yrke är man själv verket..."	31
7.2.2 Enad front.....	33
7.2.3 Privat – personlig.....	34
7.2.3.1 "Man kommer ju närmre vissa"	37
7.3 SELEKTIVITET	38
7.3.1 Lugn grupp - bra grupp?	38
7.3.1.1 Att uppleva sig förstå är inte detsamma som att förstå!.....	40
8. SLUTDISKUSSION	43
8.1 HVB - FÖR VEM?	45
9. REFERENSLISTA	47
BILAGA 1.....	50
BILAGA 2.....	51
BILAGA 3.....	52

1. Förord

Vi vill här ta tillfälle i akt, att tacka de personer som har varit till hjälp när vi har skrivit denna uppsats. Ni har hjälpt oss genom att ge goda och kritiska råd, berömt oss samt funnits där vid vår sida.

Vi vill härmed först och främst tacka de tio intervjupersoner som har tagit sig tid från sitt arbete och därmed gjort det möjligt för oss att utföra denna studie. Tack till vår handledare Claes Levin, för tankefulla reflektioner och tips på uppsatsskrivandet. Tack underbara klasskamrater som trots sina egna uppsatser, har stöttat och gett oss goda råd. Vi vill också tacka Carolinas barn för att den har stannat inne i magen, tills denna uppsats blev färdig. Sist vill vi tacka våra familjer, och vänner som har stöttat oss under hela processen. Arbetet med denna uppsats har varit en process, som har varit väldigt berikande och utvecklande för oss båda.

Vi har under hela arbetets gång jobbat gemensamt med de olika delarna. De områden vi delat upp har varit litteratursök samt läsning av litteratur, kontakt med intervjupersoner samt hållandet av intervjuer. Själva skrivandet har vi genomfört tillsammans.

Carolina Bergström och Elize Sönderskov

Helsingborg, 2009-05-23

2. Inledning

I vår studie kommer vi att undersöka HVB-hem för barn och unga. HVB-hem betyder hem för vård eller boende, och dessa är dygnsboenden. I Sverige fanns det i november 2008, 359 HVB-hem (Socialstyrelsen, 2009). Under 2007 hade drygt 21 200 barn och unga en heldygnsinsats (Socialstyrelsen, 2008). Tidigare benämndes HVB-hem som ungdomshem (Andreassen, 2003; Sallnäs, 2000). Anledningen till att ungdomar placeras, är främst beteendeproblem, men kan även bero på brister i hemmiljön. Placering på HVB-hem kan göras utifrån antingen SoL eller LVU, alltså på frivillig basis eller med tvång (Socialstyrelsen, 2009). Vi kommer inte att presentera missförhållanden på HVB-hem, vilket ofta är föremål för diskussion. Snarare vill vi ”in i verksamheten” för att få en bild av hur den egentligen fungerar.

2. 1 Problemformulering

Vi, som författare till denna uppsats, anser att det kan vara svårt att förhålla sig professionellt i socialt arbete då man som socialarbetare kan komma nära klienten. Vi menar att det kan vara viktigt att förhålla sig professionellt då vi utgår från att socialarbetaren har en maktposition i förhållande till klienten. Då en av oss har arbetat på HVB-hem har medvetenheten kring den professionella makten vuxit och lett till ett ökat intresse, vilket genom diskussion med den andra författaren har bidragit till ett delat intresse. Vi utgår från att all mänsklig utveckling och förändring har sin grund i relationer. Socialt arbete utgörs av en relation mellan socialarbetare och klient. Denna relation kan ta sig olika uttryck beroende på organisation och yrkesroll, och det kan hända att man som behandlare kommer nära sin klient. Därför kan det vara av vikt att ha ett professionellt förhållningssätt för att göra ett bra jobb (Skau, 2007). Vi tänker oss att ett HVB-hem utgörs av olika grader av nära relationer då personalen arbetar nära ungdomarna. Det kan vara en balansgång för personalen, att förhålla sig personligt men inte privat. Relationen kan försvåra professionaliteten, då det inte finns en naturlig distans mellan personal och ungdom, i den kontext som ett HVB-hem utgör. Dessutom menar vi att dilemman i relationen kan påverka behandlingen negativt. Vi anser därför att det är intressant att undersöka professionaliteten i relationerna.

Greta Maria Skau (2007) menar att det finns en maktaspekt i relationen mellan behandlare och klient. Den blir tydlig redan vid första mötet då hjälparen lärt sig sin roll och känner sig bekväm med denna, till skillnad från klienten. Den övergripande makten hos behandlaren är bestående, men i vissa situationer kan klientens makt även komma till uttryck. Det är på detta

sätt som Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003) menar att makten fungerar, som ett växelspel i relationen. Makt skapas enligt Foucault, just i relationen.

Vi tänker att makten i socialt arbete dels beror på att en stor del av arbetet bygger på socialtjänstlagen. Dels bygger den även på den makt som utgörs av de regler som finns på olika sociala inrättningar, såsom HVB-hem. Hasenfeld (1992) menar att socialarbetare inte alltid reflekterar över den makt som de har i förhållande till klienten. Socialarbetarna ser ofta relationen som jämlik, då de bidrar med tjänster som klienten vill nyttja. Trots att klienten har valt att ha kontakt, betyder inte det att makten fördelas jämnt. Vi anser att det är viktigt att utveckla och hålla liv i diskussionerna om maktaspekten och relationens betydelse inom socialt arbete, då ett omedvetande om detta kan leda till dålig behandling. Relationen i sig är inte betydande i behandlingsresultatet, utan kvaliteten på relationen (Hasenfeld, 1992). I denna studie kommer vi att belysa relationerna utifrån makt och ett professionalitetsperspektiv. Vi ämnar presentera och ge en bild av hur situationen på HVB-hem kan se ut.

2.1.1 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka hur de olika relationerna kommer till uttryck på HVB-hem, och hur personalen arbetar och förhåller sig till dessa.

2.1.2 Frågeställningar

För att besvara vårt syfte kommer vi utgå från följande frågeställningar:

- Hur yttrycks relationen till personalen, relationen mellan personalen och relationen till de andra ungdomarna på HVB-hemmet?
- Hur yttrar sig personalens professionella makt?
- Hur arbetar personalen för att uppnå mål i ungdomens behandling?

2. 2 Begreppsdefinition

2.2.1 HVB-hem

”HVB-hem” är en förkortning på hem för vård eller boende, och vi kommer att använda oss av denna förkortning genom hela arbetet. I Socialtjänstförordningen 3 kap.1 § definieras HVB-hem följande: *”med hem för vård eller boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende. Om ett sådant hem drivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ krävs dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt”*. SiS är en förkortning på Statens institutionsstyrelse och så kallade SiS-hem eller § 12 hem är boende för ungdomar som placeras enligt LVU, förkortning för lagen om vård av unga (Statens institutionsstyrelse, 2009). Det är alltså med tvång som dessa ungdomar placeras och vanligen har dessa hem låsbara avdelningar. SiS-hem skiljer sig alltså från HVB-hem genom att placering sker endast utifrån tvång.

2.2.2 Behandling

Med ”behandling” avser vi det arbete som bedrivs på HVB-hemmen. Vår utgångspunkt ligger i att behandling innefattas av bland annat metoder, regler, bemötande och relationer. Ungdomar på HVB-hem kräver olika behandling beroende på behov, men då vi använder oss av begreppet behandling avser vi alla insatser som görs på HVB-hem för ungdomens utveckling. Detta kan förefalla otydligt, men behandlingen på HVB-hem består av olika delar (Socialstyrelsen, 2009). Därför anser vi det vara av relevans att syfta på alla olika delar, då vi använder begreppet behandling.

2.2.3 Socialisering

Foucault (Alvesson, 1999) menar att varje samhälle skapar sina normer och regler för hur man bör vara. När vi tar upp socialisering är det utifrån personalens tankar om att klienten ska ”socialiseras” in i samhället och lära sig de här normerna. Det gäller även att socialisera med andra människor, alltså att lära sig sociala redskap.

2.2.4 Ungdom/klient

Med ”ungdom” syftar vi på en ung person som är i (övre) tonåren, eller som befinner sig i tidig 20-årsålder (Nationalencyklopedin, 2009). Vi kommer att använda oss av begreppet

ungdom, eller ”den unge”, vilket är detsamma som ungdomen. Detta begrepp kommer vi att använda både då vi refererar till empiri och litteratur. Då vi använder oss av litteratur, forskning och teorier kommer vi att använda oss av begreppet ”klient”. Med klient menar vi ungdomen på HVB-hem, som i förhållande till behandlaren är icke-professionell (Skau, 2007). Klient är en person som erhåller hjälp från professionella, i vårt fall, behandlarna på HVB-hem.

2.2.5 Personal/behandlare

”Personal” är en person som är anställd inom en organisation. I vårt fall gäller detta organisationer inom socialt arbete. Då vi beskriver litteratur, forskning och teorier kommer personal att innebära anställda inom socialt arbete, alltså inte endast på HVB-hem. Dock kommer vi även syfta till personalen från HVB-hemmen i vår studie då vi använder begreppet. ”Behandlare” är den titel som personal på HVB-hem har. Vi kommer att använda begreppen personal och behandlare parallellt.

3. Bakgrund

3.1 HVB-hemmets uppkomst

För att förstå innebörden av HVB-hem anser vi att det är av vikt att presentera en historisk tillbakablick över framväxten. Sallnäs (2000) beskriver att man kan se kopplingar på dagens HVB-hem till 1800-talet, då Sverige började bygga anstalter för barn. Sallnäs menar att redan då hade barnvårdsfrågan tagit form och de barn som för illa skulle nu tas omhand av olika institutioner. Under denna tid gjorde man skillnad på ”vanartade” och ”vanvårdade” barn (Sallnäs 2000; Levin, 1998). De vanvårdade barnen var de barn som hade dåliga hemförhållanden, och dessa skulle placeras på barnhem eller fosterhem. De vanartade barnen däremot, skulle placeras på skyddshem eller uppfostringsanstalt. Under början av 1900-talet var tanken med institutioner att de skulle vara hemlika. Detta på grund av tanken om att institutioner skulle ta emot barn och unga som skulle vistas där under hela sin uppväxt. Detta gäller inte numer, men tanken om att institutioner ska likna ett hem har satt sin prägel.

Institutionernas utformning har präglats av upprepade diskussioner gällande de olika formerna av problematik som sammanfördes på institutioner (Sallnäs, 2000). På 1930-40 talet fanns det ett stort antal institutioner och fokus låg på att kategorisera barn och ungdomar med behov av hjälp i kön, ålder, diagnos och så vidare. Dock ändrades denna inriktning efter andra världskriget, då ett pedagogiskt synsätt började dominera. Barnvården professionaliserades och samhället tog över ansvaret för behövande barn och ungdomar, i de enskilda verksamheternas ställe. Då staten blev huvudman för institutionerna trädde begreppet ”behandling” in som en viktig faktor. Under 1970-talet minskade institutionsvården, genom ett avståndstagande från tanken om anstalter. Antalet institutionsplacerade sjönk fram till införskaffandet av socialtjänstreformen 1980. Orsakerna till detta menar Sallnäs är många, och drar paralleller till Sveriges samhällliga utveckling under denna tid, som en del i förklaringen till detta. Genom socialtjänstreformen skapades begreppet HVB-hem, och detta gav möjligheter att utveckla privata verksamheter. Sedan införandet av socialtjänstreformen har antalet placerade barn och ungdomar på institution och HVB-hem ökat markant, främst på privata hem. Det är svårt att ge en exakt förklaring till denna ökning, men det kan bero på att samhället placerar fler barn och unga på institutioner då fosterhem minskat. Dessutom kan privatiseringen vara en del av förklaringen, då det medför möjligheten för enskilda aktörer att utforma sin verksamhet med en viss inriktning. Därigenom ökar alternativen vid placeringsbehov (ibid.).

3. 2 Aktuell lagstiftning

Vi kommer här att presentera olika lagstiftning för att förtydliga vad som är av vikt för vår uppsats. I (SoL) socialtjänstlagen (2001:453) 5 kap. 1 § p. 5 framkommer att socialnämnden ska *"i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet"*. Då barnet eller ungdomen placeras utifrån denna lag sker det med frivillighet, vilket innebär med medgivande från vårdnadshavare.

Om fallet är att barnet eller ungdomen behöver placeras, men det inte finns medgivande från vårdnadshavare så sker placeringen utifrån Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) ofta förkortad som LVU 1 kap.1 §.

Även SoL 3 kap. 5 § är väsentlig för vår studie: *"socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar. När en åtgärd rör ett barn skall barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Lag (2007:1315)"*.

Dessa är de mest väsentliga lagtexter att ta upp för vår studie, då vi vill se hur relationer kommer till uttryck. Vi kommer vidare inte använda oss av lagtexterna i analysen, men de är väsentliga då de visar på grunden till varför ungdomen är placerad.

4. Metod

4.1 Metodval

Kvalitativ forskning kommer att fungera som metod för vår undersökning, med intervjuer som huvudredskap. Vi anser att det ger en bra uppfattning om människors upplevelser och erfarenheter. Det är bra om forskaren använder sig av en metod som hon behärskar (May, 2001). Utifrån detta anser vi att kvalitativ metod fungerar bäst för oss då vi använt oss av det i tidigare studier. Syftet med vår studie är att visa förståelse för ett fenomen, istället för att förklara det, vilket är karaktäristiskt för kvalitativ forskning (Kvale, 1997). Vi vill sätta oss in i HVB-hemmens verklighet och försöka att förstå de relationer som uppstår. Kvalitativ forskning studerar ofta en eller några få miljöer som en helhet, med olika skiftningar (Repstad, 2008). Forskningsmetoden är flexibel då man kan ändra riktning under datainsamlingen, om det skulle krävas. Varje intervju innehåller även den en viss flexibilitet, då en viss fråga ofta leder till uppföljningsfrågor. Detta i sin tur leder till att intervjuerna kan bli väldigt olika i sin karaktär (ibid.).

Det finns olika sorters intervjuer och vi har valt oss av den semistrukturerade varianten, som är en mellanform av de olika intervjutyperna. Denna fångar respondenternas reflektioner och tankar, vilket vi anser vara av vikt. Semistrukturerade intervjuer innebär att man håller sig till ett visst antal teman som i förväg har strukturerats upp. Dock ges möjlighet till att utveckla frågorna genom att exempelvis be respondenten berätta mer. Därmed kan svaren fördjupas, vilket gör att vi närmar oss respondenternas verklighet (May, 2001). Intervjun har som metod kritiserats för att vara alltför fokuserad på enskilda personers åsikter och åsidosätter sociala och materiella strukturer (Repstad, 2008). Vi menar att de individuella åsikterna bör vara av vikt då det är respondenternas verklighet vi ska undersöka.

4.2 Urval

Vi valde att intervjua personal på HVB-hem, både föreståndare och behandlare. Det visade sig att föreståndarna och behandlarna hade samma arbetsuppgifter, med undantag för det administrativa. Därmed kommer vi inte gå in på de olika arbetsbefattningarna i analysen. Personal på HVB-hem arbetar nära ungdomarna och därför tänkte vi att de kunde ge en bred bild av hur relationerna påverkar ungdomen, främst för att de själva är delaktiga i denna relation. Intervjuerna utfördes på fem HVB-hem i södra Sverige. Alla hemmen var öppna, det

vill säga att klienterna har en viss frihet, då de kan vistas utanför hemmet. Samtliga var av privat regi och hade blandat klientel. Åldersnittet låg mellan åldrarna 13-21. Även om vissa av hemmen även tog in yngre barn, kommer vår analys att utgå ifrån åldersgruppen 13-21. Dock tog ett av hemmen endast emot pojkar, men det är inget vi kommer att analysera närmre. Anledningen till att vi valde att studera HVB-hem som liknade varandra i utformningen, var för att det skulle vara lättare att hitta gemensamma nämnare. Respondenterna utgjordes av fem män och fem kvinnor, vilket ger en bred spridning. Det var dock inte ett medvetet val från vår sida, och vi kommer inte att göra någon jämförelse mellan kön. De flesta respondenter hade socionomutbildning, men olika yrkesbakgrund. Den tid de hade arbetat på HVB-hemmen skiljde sig åt, allt från tio år, till två år. Vi ansåg det vara relevant för vår analys att fundera över personalens utbildning då det enligt vår mening kan påverka professionalitetsaspekten i relationen.

Boende på HVB-hem skulle vara en intressant grupp att intervjua då de enligt vår mening är den grupp som kan ge mycket information om hur de olika relationerna påverkar deras situation på HVB-hem. Arbetets tidsbegränsning gjorde att vi valde bort denna grupp då det på grund av etiska skäl skulle ha inneburit godkännande från vårdnadshavare med mera. Vi utgick från detta då majoriteten av de boende i dagsläget är minderåriga (jmf. Vetenskapsrådet, 2002).

4.3 Tillvägagångssätt

För att få en så pass överskådlig bild som möjligt, har vi valt att intervjua 10 intervjupersoner. Det finns inget standardsvar på frågan om hur många intervjupersoner som är lämpligt i en kvalitativ studie. Det blir oftast en bättre studie om det görs en mer ingående analys av ett fåtal intervjuer än en mindre ingående analys av många intervjuer (Repstad, 2008).

På ett tidigt stadium skickade vi ut förfrågningar via mail, till HVB-hem som vi ansåg passade in på vår studie. I förfrågningarna medföljde ett informationsbrev (se bilaga 1) Då vi inte fick tillfredsställande respons via mail, kontaktade vi återstående på telefon och fick bekräftat att intresse fanns för att ställa upp, samt bestämde tid för intervju. Efter detta skickade vi ut ett kontaktbrev (se bilaga 2) via mail med mer utförlig information. En intervjuguide (se bilaga 3) bearbetades fram för att strukturera upp de områden vi ville belysa. Dock fick den bearbetas ytterligare efter första intervjun, då vi kom fram till att vi ville ändra fokus. Vi fick

inte svar på alla frågor, då vi ofta valde att fånga upp det som respondenterna berättade om, som inte alltid tillhörde intervjuguiden. Detta gjorde vi för att det var deras uppfattningar vi var intresserade av att ta del av. Om intervjuguidens struktur i för stor utsträckning följs kan intressant och relevant information gå förlorad (Repstad, 2008).

Intervjuerna tog generellt sett 1 timme, med undantag för den första intervjun som tog 1,5 timme. Anledningen till att den första intervjun tog längre tid är för att vi diskuterade saker som inte var så väsentliga för vår studie. Efterhand lärde vi oss att kunna fokusera på de områden som var mest intressanta. Den första intervjun gjordes tillsammans för att vi lättare skulle kunna diskutera förbättringar av intervjuguiden. Därefter bestämde vi oss för att dela upp oss för att göra återstående av intervjuerna enskilt, då vi bokade in intervjuer med fler behandlare samtidigt, på ett och samma HVB-hem. Det kan vara positivt att intervjua enskilt då faran med att vara två som intervjuar gör att respondenten kan känna sig i underläge (ibid.). Vi valde att ha samtliga intervjuer på respondenternas arbetsplats, för att underlätta för dem.

4.4 Hjälpmedel

Samtliga intervjuer spelades in på diktafon, vilket vi informerat om i informationsbrevet, och även innan intervjun började. Detta accepterades av alla våra respondenter. Fördelen med att spela in intervjun, är att vi kunde fokusera på respondentens svar utan att bli distraherade av att anteckna. Det icke-verbala är också mycket lättare att uppfatta när man inte behöver anteckna (jmf. Kvale, 1997). Det är även av stor vikt att ha en noggrann återgivning av intervjun när det är dags att analysera. Det som är negativt med diktafon är att många är rädda för att bli inspelade. Detta gör att respondenterna kan bli hämmade, och situationen kan bli konstlad (Repstad, 2008). Ytterligare en negativ aspekt, är att det är tidskrävande att skriva ut. Men då vi var ute efter att få så många nyanser som möjligt av våra intervjupersoner, ansåg vi att det var värdefullt att använda oss av det.

4.5 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

Samtliga intervjuer transkriberades för att vi lättare skulle kunna överblicka den information vi fått av respondenterna. Då den inspelade intervjun skrivs ner i textform blir det den empiri som används i analysen (Kvale, 1997). Under transkriberingen tog vi för tillförlitlighetens skull med alla mm, eh, och skratt. Vi valde att kalla respondenten för ”respondent” och oss

själva för "I. P" i transkriberingarna, för att värna om deras identitet. Dock skrev vi ut fullständiga namn när de presenterade sig, samt när de pratade om sin arbetsplats. Detta för att vi inte skulle glömma bort vilket HVB-hem som respektive intervju utfördes på. Dessa namn kommer inte att presenteras i analysen, med respekt för anonymiteten. De kommer istället kallas för respondent 1, respondent 2 och så vidare. Efter avslutad transkribering påbörjades kodning av dessa. Under kodningen fann vi de olika teman som vi analyserade utifrån tidigare forskning och våra teoretiska utgångspunkter.

4.6 Tillförlitlighet

I en kvalitativ undersökning är det av vikt att reflektera över validiteten, det vill säga om vi undersöker det vi ämnat undersöka. Då relation är ett brett begrepp är det svårt att göra en exakt validitetsbedömning. Det försvåras än mer då relation är något tolkningsbart, alltså något som anses olika för olika personer. Vi utgår från att alla på HVB-hem skapar olika grader av relationer till varandra. Då vi är intresserade av personalens tankar kring relationer, kan vi aldrig veta om det är exakt så det ser ut. Dock är det just deras uppfattning vi vill analysera och således anser vi att vår studie håller validitet, då vi kontrollerat, ifrågasatt och teoretiskt tolkat vår empiri (jmf. Kvale, 1997).

Då en undersökning ska göras utifrån teorier, används den främst i den så kallade andra ordningen. Det är här vår empiri beskrivs med stöd i den valda teorin. Den första ordningen är där empirin insamlas och för att fånga helheten i empirin kommer vi att göra en avgränsning (jmf. Aspers, 2007). Med andra ord kan inte alla detaljer och variationer fångas in, då det skulle göra undersökningen för spretig. Dock kan ett teoretiserande föra materialet längre ifrån verkligheten och därigenom kan tillförlitligheten förefalla bristfällig. Vi kommer inte att ändra den verklighet vi undersökt, utan sätta den i ett större sammanhang. Det bör poängteras att trots avgränsningen, så har vi använt vår empiri till stor del och bearbetat den flera gånger. Därigenom anser vi att vår analys är tillförlitlig. Dessutom har vi använt oss av citat, vilket ytterligare för oss närmre den verklighet vi har undersökt.

Det innebär en risk att dra generaliserande slutsatser, då alla HVB-hem är olika. Dessutom intervjuade vi inte någon som är boende på HVB-hem i dagsläget, vilket gör tillförlitlighetsaspekten än mer osäker. Dock vill vi med vår undersökning analysera situationen på HVB-hemmen, vilket personalen i allra högsta grad kan bistå med information

om. Under en intervju spelades ingenting in, av tekniska skäl, och således minskar tillförlitligheten i användandet av denna intervju. Vi valde därför att skriva ner allt vi mindes från intervjun strax efter att den var avslutad. Därigenom är informationen inte på något vis exakt, och vi har då endast tagit med den i analysen där vi varit säkra på att vi kommit ihåg rätt information.

Vi är medvetna om att vi ställt frågor på ett sätt som kan leda till en viss typ av svar. Dessutom har alla svar tolkats, och även de som verkar tydliga kan innehålla något som vi misstolkat. Det är även av vikt att förhålla sig kritisk till de generaliseringar vi gjort, då semistrukturerade intervjuer lämnar ett stort utrymme för öppenhet. Således kan vissa svar inom återkommande områden i intervjuerna ha förlorats. Likväl har svar eventuellt tillkommit, som vi annars inte skulle ha fått. Vi har varit intresserade av respondenternas uppfattningar och även om det finns många liknande tendenser på alla HVB-hem så skiljer de sig åt på olika plan, i form av målgrupp, metoder och personal. Vi har försökt att komma fram till gemensamma drag, såväl som skiljelinjer i vår empiri.

4.7 Förförståelse

Förförståelse innebär att erfarenheter och personlighet påverkar sättet att se på saker och ting. Faktorer som till exempel familj, klass och kön påverkar synsättet och det är viktigt att ha detta i åtanke, då förförståelsen även påverkar vetenskapliga studier (Thurén, 2006). En av studiens författare har tidigare jobbat på HVB-hem för barn och ungdomar, och har självklart denna erfarenhet med sig, vilket kommer att påverka synen av empirin. Erfarenheten är att det finns en problematik i hur man ska förhålla sig i relationerna som uppstår på HVB-hemmen. Dock blir denna studie det första tillfället att fördjupa sig i denna fråga. Trots förförståelsen tror vi inte att detta kommer påverka studien nämnvärt, då studien kommer att äga rum på andra HVB-hem. Detta är för oss det naturliga sättet att distansera oss från förförståelsen.

4.8 Etiska överväganden

I all forskning är det viktigt att ha med ett etiskt perspektiv, i synnerlighet i fältnära forskning såsom vår studie är. Alla möten mellan forskare och intervjuperson är viktigt att etiskt reflektera över. Dessa möten kan vara maktfulla i sin karaktär, men kan leda till nya kunskaper och till att uppmärksamma människors levnadsvillkor, som i sin tur kan förbättras.

Dessa möten kan även synliggöra maktstrukturer och att organisatoriska strukturer förändras (Andersson & Swärd, 2008).

Vi har även etiskt diskuterat hur vi i vår studie ska benämna och kategorisera personer som bor på HVB-hem. Människor som befinner sig i tillfälligt utsatta situationer, eller i mer långvariga utsatta positioner benämns ofta som utsatta människor av både myndigheter och i vardagsspråket. Ordet ”utsatt” är svårt att definiera och betyder olika för olika människor. Människor som inte tänkt sig själva som utsatta kan med vår hjälp som forskare, börja betrakta sig själva utifrån detta (ibid.). Vår studie kommer att pågå under en relativt kort period, och har som främsta syfte att utbilda oss i att skriva vetenskapligt. Med andra ord ämnar vi inte att nå allmänheten eller bidra till någon politisk förändring, som kan rättfärdiga etiska övertramp (May, 2001). För att kunna göra denna etiska reflektion i vår studie, kommer vi följa de fyra huvudkraven på forskningen, nämligen informations-, samtyckes-, konfidentialitets- samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Vi har ju som ovan beskrivits valt att göra semistrukturerade intervjuer, detta delvis för att få den intervjuade att känna en viss delaktighet i studiens upplägg. Det är vår uppgift som forskare att informera de som ska intervjuas om studiens syfte och deras uppgift i denna. Det är även av vikt att poängtera att det är frivilligt att delta, och att de när som helst kan avbryta sin medverkan i studien (ibid.). Då vi har som intention att studera relationernas inverkan på ungdomar på HVB-hem, så är vi beroende av yrkesverksamma på dessa hem. Självklart är det stor risk att råka ut för ”grindvakter” som Andersson & Swärd (2008) kallar de som vill skydda maktlösa människor från forskare som alltför lättvindigt får tillgång till det område där maktlösa människor befinner sig. Det är inte säkert att dessa ”grindvakter” alltid vill skydda den enskilde från forskning, utan det kan också handla om att försöka skydda den egna organisationen från insyn.

Som vi beskrev innan hade boende på HVB-hem varit den mest intressanta grupp att intervjua, men att intervjua minderåriga är av mer komplicerad natur, då man måste ha samtycke från vårdnadshavare (Vetenskapsrådet, 2002). Vi kommer, som tidigare nämnts, att kalla våra respondenter för respondent 1, respondent 2 och så vidare, då vi vill värna om deras anonymitet. Vi meddelade även i inledande kontakt med respondenterna att de kommer avpersonifieras i studien och att vi som intervjuare har tystnadsplikt. Detta för att värna om etiken och respondenternas integritet (ibid.).

5. Tidigare forskning

I denna del kommer vi att presentera forskning som är relevant för vår studie. Det varit svårt att begränsa till ett forskningsområde, då vi har fokuserat på relationerna på HVB-hem, vilket innehåller olika områden. Därför kan många av de undersökningar som gjorts inte direkt appliceras på vår studie. Vi har därför fått ta forskning utifrån ibland helt vitt skilda områden, för att styrka vår studie. Den forskning vi har belyser till stor del institutionsvården. Vi har ändå valt denna forskning då det finns stora likheter med HVB-hem, och på grund av att forskning baserad på endast HVB-hem har varit svårtillgängligt.

5.1 Forskning kring professionalitet

Greta Marie Skau (2007) har många års erfarenhet inom socialt arbete och i boken ”mellan makt och hjälp”, har hon sammanställt sin erfarenhet, med den empiri som framkommit från hennes studie som hon gjorde 1987. Utifrån detta har hon presenterat maktaspekten i relationen mellan behandlare och klient. Hon menar att behandlare ofta inte inser det maktövertaget de har, då de är fokuserade på att hjälpa. Socialt arbete utgörs av dilemman och utmaningar, vilka Skau presenterar. Hon menar att trots att behandlaren bemöter klienten som en jämlike, så kommer klienten alltid vara i ett maktunderläge. Det är av vikt att försöka se situationen ur klientens perspektiv, för att minska maktövertaget så mycket som möjligt. Undertemat i boken är att belysa vad som sker när makt används av hjälparen på ett sätt som gör att klienten kränks. Genom att ha en professionell hållning kan det innebära både hjälp och hinder i behandlingen.

Siv-Britt Björktomta (2007) har gjort en studie på Ersta flickhem, som består av behandlingshemmen Länna hemmet och Marsta gård. Syftet är att beskriva behandlingsmodellerna på respektive ställen, samt undersöka om behandlingsmodellen svarar till de behov som traumatiserade flickor har. Hon kommer fram till att hemmen behöver utvecklas vad gäller familjebehandling, ungdomarnas skolgång och personalens kompetensutveckling. Björktomta belyser personalens uppfattning angående sin yrkesroll, hur den påverkar behandlingen och relationens betydelse för behandling. Personalen beskriver dilemman i att vara personlig men ändå förhålla sig professionellt i arbetet. Det som är intressant är att de olika hemmen som Björktomta har undersökt, har olika

behandlingsmodeller. Den ena behandlingsmodellen är mer strikt och har generella regler, medan den andra är mer individanpassad.

5.2 Forskning kring institutionsvård

Av *Marie Sallnäs* avhandling framkommer att de senaste åren har utgjort en kraftig ökning av privata HVB-hem. Sallnäs menar att man än så länge inte vet så mycket om dessa institutioner. Resultatet i avhandlingen är vikten av att fortsätta forska och utvärdera institutionsvården ytterligare, då vården inte alltid håller den kvalitet som eftersträvas. Hon beskriver bakgrunden till den sociala barnvårdens institutioner, hur ideologi och synsätt förändrats över tid, men också hur institutionernas struktur ser ut idag, vilka modeller och teorier man jobbar efter. Avhandlingen visar på problem som leder till institutionsvård och att de modeller personalen jobbar utifrån har ändrats med tiden.

I en total forskningsöversikt visar *Tore Andreassen, (2003)* att trots resultaten generellt sett är dåliga på institutioner för vård och behandling av utåtagerande ungdomar, placeras de fortfarande på dessa. Kriminalitet och beteendeproblematik är de behandlingsområden som Andreassen undersöker. I hans systematiska genomgång av tidigare, främst internationell forskning kring ämnet, ger han en bild av att det är möjligt att få ett bättre behandlingsresultat om man på institutionen följer vissa riktlinjer. Andreassen beskriver vilka förhållanden som krävs för att lyckas med detta, såsom viss inriktning på behandlingen, att personalen har lagom kontroll över gruppen, att personalen är enig med mera. Dock menar han att detta inte särskilt ofta uppfylls. En slutsats Andreassen drar är att konsekvens och enhetlighet från personalens sida är grundläggande för att ungdomarnas utagerande beteende ska kunna behärskas. Andreassen är mer inne på om nyttan om institutionsvård, alltså ifall institutionsvården innebär att ungdomarna klarar sig bättre än de som inte varit i denna vård. Hans genomgång av tidigare forskning är intressant då den belyser många olika faktorer och fenomen på institutioner.

Claes Levin (1998) har intresserat sig för den organisatoriska påverkan hos ungdomen på institutioner. I sin avhandling "Uppfostringsanstalten" undersöker Levin varför institutioner har fått den framgång de har och varför behandlingsresultaten är dåliga. Levins forskning rör institutioner. Han beskriver faktorer i relationen mellan personal och ungdomar, samt mellan ungdomarna. Vidare poängterar Levin vikten av sammanhållning i personalen, då det är viktigt att ha ett konsekvent förhållningssätt till ungdomarna. I studien förmedlar han bland

annat ungdomarnas perspektiv. Levin menar att behandlingen kanske inte bör benämnas behandling då institutionerna tyder mer på straff än vård. Han menar att institutioner är ett socialt påfund som gör mer skada än nytta.

I en *slutrappport från en nationell tillsyn 2006-2008 (Socialstyrelsen, 2009)* har socialstyrelsen och länsstyrelserna tillsammans gjort en granskning av HVB-hem. Rapporten avser en nationell tillsyn av 363 HVB-hem som tog emot ensamplacerade barn och ungdomar upp till 18 år. Granskningen utgår ifrån barnens behov under sin tid på HVB-hemmet, och omfattar sex områden, nämligen: säkerheten för barnen, rätten till delaktighet, tillgodoseende av barnens känslomässiga och sociala behov, utbildning, hälsa och kvaliteten på HVB. Förutom den bristande säkerheten på många HVB, kom granskningen fram till att på vart tredje HVB känner barnen sig inte delaktiga i den behandling som ges. De får sällan vara med på möten som gäller dem själva. Många av barnen menade att det inte var någon som frågade dem om hur de hade det och om vilka önskemål de har. På många HVB, har både ledningen och personalen låg utbildningsnivå, samt att kvalitetssystemen behöver utvecklas med bättre uppföljning och utvärdering av behandlingsinsatserna.

Erving Goffman (1922-1982) klassas som empiriker i form av hans sätt att observera situationer. Genom dessa lade han vikt vid detaljer för att främst studera hur självbilden bibehålls inför andra. ”Totala institutioner” (1973) består av fyra essäer Goffman vilka utgår från den fältstudien han utförde vid St. Elizabeths Hospital i Washington D.C. Där undersökte han den intagnas sociala situation, och hur den uppfattas av den intagne. I boken tar Goffman upp flertalet exempel på den anpassningsprocess som de intagna gör på olika former av institutioner. Han beskriver bland annat den primära anpassningen, vilken innebär att klienten rättar sig efter institutionens ramar och uppträder på ett önskvärt sätt. Goffman analyserar hur interaktionen fungerar mellan personal och intagen samt mellan de intagna. Han menar att socialiseringsprocessen på institutionen kan vara problematisk för den intagne då situationen som intagen skiljer sig så, från livet utanför.

6. Teoretiska utgångspunkter

Här nedan kommer vi att redogöra för de två teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för vår analys. De teorier vi kommer att använda oss utifrån är Foucaults maktperspektiv, och perspektiv på professionalitet. Vi anser dessa teoretiska utgångspunkter vara relevanta för vår uppsats, då de tar upp både makten och vikten av att hålla sig professionell inom socialt arbete. Flertalet teorier kom fram som förslag utifrån diskussioner om vår empiri, bland annat den sociala interaktionismen. Dock urskiljde vi ett maktperspektiv då behandlarna kan bestämma vilken form av behandling ungdomarna ska få och vilka åtgärder som ska till om de inte följer den. I intervjuerna intresserade vi oss för professionalitetsaspekten då vårt antagande är att behandlarna kommer nära ungdomarna på HVB-hem. Även professionaliteten var något som samtliga respondenter hade mycket tankar kring. Vi valde alltså teorier utefter vad vår empiri visade. Vi anser att dessa teorier hör väl samman då en maktposition, enligt vår mening, innebär ett reflekterande och bestämmande över sitt förhållningssätt till sin professionalitet.

6.1 Foucaults maktperspektiv

Med Foucault maktperspektiv som en av våra teoretiska utgångspunkter i vår analys, ämnar vi analysera makt i relationer på HVB-hem. Foucault (1926 - 1984) klassas som filosof, men många menar att hans arbeten är för utbredda, för att han ska sättas i det facket (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999). Han menar att makt existerar i alla relationer och att makten växlar mellan de inblandade parterna i relationen. Makt är inte en institution eller en struktur enligt Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003). Makt är inte heller en viss förmåga eller egenskap som vissa människor är försedda med, utan det är något som uppstår och uttalas i en bestämd kontext. Makten vara övergripande i vissa kontexter.). Foucault menade att makt kan förekomma överallt oavsett sociala attribut och kan inte rättfärdigas utifrån olika aktörers positioner i samhället. Det väsentliga är inte att analysera om eller på vilket sätt till exempel en person utövar makt eller inte. Foucaults maktanalys är inriktad på hur makten påverkar de underordnades liv.

Ett centralt begrepp i Foucaults maktanalys är diskurs, som är en teoretisk byggd tankegång som regleras och inspireras av maktförhållanden (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999). Diskurs är enligt Foucault historiska och kulturella regler som finns under en viss tid.

Dessa uttrycks och upprätthålls och därigenom skapas fenomen som till exempel begreppet självständighet. Självständighet är ett genomgående tema i vår analys, då personal på HVB-hemmen ser det som ett mål för ungdomen. Självständighet och andra fenomen väljer vi att analysera utifrån Foucaults tankar om hur makt skapas genom diskurser. Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003) delar även in makt i biomakt och mikromakt. Biomakt ordnar befolkningen och har som avsikt att göra individen disciplinerad. Mikromakt är makt som uppstår i den vardagliga sociala interaktionen. Denna makt bedrivs genom kontroll och normalisering.

6.2 Professionalitet

Då socialt arbete har en historia med mångårig kamp för en professionalitet bakom sig, är det intressant att belysa denna aspekt i vår studie, då ett HVB-hem är en instans där professionalitet kan vara svårt att förhålla sig till. Det är nämligen en miljö där man som personal kommer nära klienterna. Professionalitet innebär att skapa ett förhållningssätt till klienten, för att bemästra dilemman och svårigheter. I begreppet professionalitet kan aspekten kunskap vara av vikt för att förhålla sig professionell (jmf Svensson et al, 2008; Hasenfeld 1992; Petterson 2001; Lovelock et al, 2004). Det är svårt att finna en exakt innebörd av begreppet professionalitet och då vi ämnar belysa den på olika områden i vår analys, har vi inspirerats av författare som tar upp professionalitet. De belyser olika områden, utifrån sin synvinkel, men har ändå gemensamma tankar kring professionalitet.

Kerstin Svensson, Eva Johnsson och Leili Laanemets (2008) diskuterar professionalitet i boken "Handlingsutrymme, utmaningar i socialt arbete", med hjälp av teorier kring detta ämne. Författarna menar att man redan i början av 1900- talet började intressera sig för professioner inom samhällsvetenskaplig forskning. Det växte fram olika utbildningar för att stärka olika yrken, detta för att dels ge kunskaper för yrket, men också för att garantera att personen hade en viss kunskap. Genom sin profession har man möjlighet till autonomi. Det finns flera olika sätt att se på profession. Svensson et al. menar att man kan skilja på den essentialistiska och den processuella professionen. Utifrån det essentiella synsättet, är urskiljandet av andra icke- professionella yrkesgrupperna viktiga. Talcott Parsons (Svensson et al. 2008) formulerade kriterier som kännetecknar en profession. Enligt honom skulle den professionelle vara känslomässigt neutral och inte låta sig styras av sina känslor. Alla klienter ska också behandlas lika. De professionella ska också vara enhetliga och jobba utifrån

samhällets bästa. I det andra synsättet, det processuella, studeras istället professionaliteten i förhållande till den kontext den finns inom. I detta synsätt handlar det bland annat om makt av olika slag.

Ulla Pettersson (2001) menar att socialt arbete utgörs av en osäkerhet. Detta presenterar hon i en genomgående analys av det socialt arbetes professionella framväxt i USA och Sverige. Anledningen till att jämförelsen har gjorts mellan dessa två länder är för att Sverige har inspirerats mycket av USA:s tillvägagångssätt för att professionalisera yrket. Pettersson menar att detta är intressant, då USA:s sociala arbete ändå skiljer sig så markant från Sverige. Hon beskriver händelser, såsom socialhögskolans sena intrång och bristen på vetenskapliga tidskrifter gällande socialt arbete, som bidragande faktorer till den sena professionaliseringen i Sverige. Pettersson lägger tyngd på den historiska aspekten, och menar att det är genom att förstå sin historia, man förstår sig själv. Med andra ord kan fenomen, beslut och händelseförlopp i historien förklara hur socialt arbete fungerar i dagsläget.

Yeheskel Hasenfeld är professor i social välfärd och är en av de mest framträdande teoretiker som undersöker människobehandlande organisationer. De förkortas MBO och har som mål att hjälpa klienten, men även svara på samhällets förväntningar. MBO har en moralisk karaktär och utgörs av att det inte finns några rätt eller fel (Hasenfeld, 1992; Svensson et al. 2008). I boken "Human Services as complex organizations" menar han att människobehandlande organisationer förstås utifrån interaktionen med den omgivande miljön (Hasenfeld, 1992). Trots att Hasenfeld betraktar flera teoretiska utgångspunkter som väsentliga för att förstå organisationer, anser han att främst politiska och institutionella krafter inverkar på utformningen av organisationer. Hasenfeld menar att ett gott resultat inom människobehandlande organisationer är avhängigt kvaliteten i relationerna inom verksamheten. Hasenfeld tar upp den makt socialarbetaren har att styra över hjälpprocessen. Således kan hans teori även kopplas till maktperspektivet, men då det bland annat är den professionella makten vi vill undersöka lämpar det sig väl att placera honom här. Socialarbetaren besitter en primär och sekundär makt. Den primära innebär att man har makt i form av att tillhöra en organisation, då organisationens kultur påverkar utformandet av tjänster som kan tilldelas. Organisationen påverkar även vilka klienter som ska få tjänsterna tilldelade, och skapar även ett visst förhållningssätt hos personalen. Personalen utformar tjänsterna på ett sätt som kan verka begränsande för klienten. Den sekundära makten infinner på olika nivåer, bland annat i form av personalens kompetens.

Robin Lovelock, Karen Lyons och Jackie Powell är alla verksamma vid olika Universitet i England. De har tillsammans skrivit "Reflecting on Social Work – Discipline and Profession", en antologi som presenterar det sociala arbetets komplexa natur och dess framtid. Forskning, teori och praktik utgör stommen i boken och presenteras från olika perspektiv, beroende på författare. Boken tar utgångspunkt i att socialt arbete är föränderlig och osäkert i sin natur, precis som Hasenfeld (1992) beskriver. I det avslutande kapitlet görs en grundligare analys av Foucault, vilket har hjälpt oss förstå kopplingen till Foucault i socialt arbete. Dock har författarna fokus på professionalitet snarare än makt. Boken beskriver i första hand situationen i England, men på många sätt kan exempel som presenteras sättas i ett större sammanhang och således förstås även utifrån ett svenskt perspektiv.

7. Analys

Vi kommer nedan i analysen att knyta samman de teorier som vi har utgått från med den empiri vi fått fram. Det kommer även att i viss mån vävas in forskning och litteratur vid ämnet, då vi vill analysera det våra intervjupersoner menar. Vi kommer att utgå ifrån tre större teman, vägen till självständighet, professionalitet och selektivitet. Dessa teman har kommit fram genom de huvudområden vi fångade in då vi kodade vår empiri. Analysen kommer att utgöras av såväl gemensamma nämnare, som skiljelinjer hos de HVB-hem vi intervjuat. För tydlighetens skull och för att ge mer tyngd i analysen, har vi valt att namnge teman efter de gemensamma nämnare vi fann. Samtliga hem menade att behandlingen till stor del har som mål att göra ungdomen självständig. Behandlarna har olika förhållningssätt till detta, och vi kommer att presentera ett urval av dessa. Professionalitet blev ett naturligt tema då det är en av våra teoretiska utgångspunkter, och något som diskuterades på alla hemmen i vår studie. Selektiviteten var ett mer oväntat tema, då vi inte styrde in dem på det, utan då det var något som nästan alla respondenter verkade ha intresse av att dela med sig om.

7.1 Vägen till självständighet

7.1.2 Naturlig mognad

Tonåringar är den åldersgrupp som vistas på HVB-hemmen i vår studie och tanken är att de ska formas på ett sätt som underlättar för dem i framtiden. Hemmet utgörs av en plats där redskap ska ges till ungdomen för att denne ska bli en självständig individ. Det finns sällan fasta riktlinjer för hur detta ska gå till, utan det handlar om fokus på den enskilde ungdomen och beror på anledningen till placering.

Det finns två teoretiska utgångspunkter för att betrakta de ungdomar som vistas på ungdomshem. Man kan antingen se dem som en grupp med stora likheter och som kräver lika behandling, eller som unika personligheter som av tillfällighet hamnat på samma ställe (Levin, 1998). I relationen mellan behandlare och klient brukar klienten i början av behandlingen se sig själv som ett subjekt, för att senare se sig som ett objekt. Alltså förändras processen, från att klienten upplever att de har möjlighet att besluta om sin situation, för att sedan bli bedömd. Klienten blir ett fall, som generaliseras, istället för att bemötas individuellt (Skau, 2007).

Gemensamt för HVB-hemmen i vår studie är vikten av utveckling och mognad hos ungdomen. Enligt personalen anses diskussion vara ett viktigt redskap, för att få ungdomen att förstå varför de är på hemmet och vad syftet med behandlingen är. Vidare berättade de att varje individ har sina mål att arbeta efter. Det finns dock undantag i det individuella bemötandet på HVB-hemmen i vår studie, såsom att vissa verksamheter anpassar kraven efter ålder, och på ett ställe förklarade de sin kompetens genom att påstå att de är bäst på en viss ålder. På ett annat ställe resonerade de kring ålder på följande vis:

... och det har inte med ålder att göra heller, utan vi har arton, nittonåringar som inte kan koka ägg, och vi har fjorton, femtonåringar som lagar en full middag, det är liksom, men vi hjälper dem alla. **Respondent 10**

Förmodligen blandar personalen i vår studie de olika teoretiska synsätt att se på ungdomsgruppen som Levin (1998) beskrivit i sin studie, som en homogen grupp, eller som unika individer. Då ett HVB-hem påstår sig vara bäst på att hantera en viss åldersgrupp, tolkar vi det som att det faktum att alla är olika kan förbises. Detta kan leda till att ungdomen upplever behandlingen som ojämn, då de förväntas agera på ett visst sätt utifrån sin ålder. Detta kan kopplas till Skau (2007) som beskriver att känslan hos klienten skiljer sig åt, om de blir individuellt behandlade eller om de blir betraktade som ett fall. Enligt Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003) infinner sig makt i alla relationer, men det är inget som är förankrat i någon särskild individ. Makten tar sig olika uttryck beroende på vilken kontext det rör sig om. Hasenfeld (1992) menar att socialarbetaren besitter olika nivåer av maktutövande, vilka indelas i primär och sekundär makt. De finns fler sekundära maktnivåer, bland annat socialarbetarens kunskap och tillgång till att inhämta ytterligare kunskap. Hasenfelds maktdiskussion kan kopplas till att personalen besitter kunskaper som ungdomen inte har, och på det viset anser sig ha makt att styra över behandlingen. Likväl som personalens kunskaper kan bidra till att utveckla ungdomen, kan ungdomen själv ha kunskaper om vilka insatser som bör göras i ungdomens behandling.

Det är endast ett fåtal hem som beskrivit ungdomens delaktighet. Personalen poängterar vikten av diskussion med ungdomen, men med argumentet ”för att få ungdomen att förstå varför de är på hemmet”. Alltså framgår det inte om ungdomen ges möjlighet att påverka sin behandling. Enligt Socialstyrelsens slutrapport (2009) befinner sig ungdomar som är placerade på HVB-hem i en situation som innebär att de måste fatta avgörande beslut

gällande sin livssituation, i större utsträckning än andra ungdomar. I rapporten framkommer att placerade ungdomar vill vara delaktiga. De flesta HVB-hem har goda möjligheter till delaktighet, men länsstyrelserna har bedömt att det ändå kan förbättras. I vår studie framgår inte om ungdomarna själva upplever att de har mognat under tiden i HVB-hemmet, eller mer väsentligt, om det beror på de redskap som lärs ut i hemmet. Det kan alltså vara så att den mognad som sker beror på ungdomens egna möjligheter att utvecklas. HVB-hemmet kan således fungera som en instans utan större inverkan på ungdomen, mer än ett brytande med dess hemmiljö.

7.1.3 ”Det är en liten balansgång”

Sociala färdigheter är något som lärs in i samspelet med andra människor. På HVB-hem bor ungdomen tillsammans med andra personer och tvingas på så sätt att tränas in i det sociala samspelet. Denna träning anses vara av vikt för ungdomarnas framtid och även om det finns en medvetenhet hos personalen om att det kan vara hårt för dem, tror de ändå att det är nyttigt.

Ett HVB-hem är en unik kombination av egenskaper som skiljer sig från andra sociala instanser. Detta på grund av tätheten i den dagliga samvaron, gruppen av unga med negativa erfarenheter av relationer till andra, samt gruppens ofta tillfälliga sammansättning. Dessa omständigheter kan finnas på många håll, men ett HVB-hem utmärks av att de existerar samtidigt (Sallnäs, 2006). I Socialstyrelsens slutrapport (2009) poängteras ungdomarnas behov av att få sina sociala och känslomässiga behov tillgodosedda. De ska kunna få stöd i utvecklandet av sociala relationer till andra.

Av vår studie framkom att nära relationer mellan ungdomarna kritiserades av personalen, då tanken är att de ska fungera ute i samhället och skapa sig ett eget liv. Det ansågs viktigt att ungdomarna skaffar egna vänner, då relationer mellan ungdomarna på HVB-hemmet kan ge upphov till konflikter. Vissa menade dock att konflikter ger möjlighet till dynamik och utvecklar individen. På ett ställe berättade man att många av ungdomarna fortsätter att vara vänner efter placeringens avslut, och gruppens inverkan på den enskilde förklarades således som viktig. Det finns skillnader i personalens åsikter gällande socialiseringsprocessen för ungdomen, då vissa menar att kontakterna mellan ungdomarna inte ska bli för utvecklade, och

andra menar att relationen mellan ungdomarna i gruppen leder till positiv utveckling. På ett HVB-hem var de tydliga med att uppmuntra umgänge utanför hemmet:

... det är en liten balansgång mellan hur nära de får vara [...] i början var hon väldigt nära de som kom in [...] och blev kompisar och sen blev det kalabalik för att då hade någon snott någonting av henne och (aa) det är ju så, de kan heller inte riktigt lita på varandra (nej), för de känner ju inte varandra och det är en kort tid de kanske bor här och så [...] det är viktigt att de har sitt, att de kanske inte börjar umgås med varandras kompisar och går upp för mycket i varandra.

Respondent 3

Vi frågar oss om ungdomarna lär sig sociala färdigheter på hemmet, eller om de lär om sina färdigheter? Kanske har de redan förmågan att använda sin sociala kompetens, men att den förmågan försämras när man bor ihop med människor, som man inte har valt. Goffman (1973) menar att den roll man tar i sitt liv, i relation till andra, fräntas klienten då denne kommer in på institution och då inträffar vad som kallas en ”rollförlust”. Det kan vara svårt med socialiseringsprocessen då klienten avskärmas från den socialisering som pågår utifrån. Innan man placeras på ett hem har man utvecklat en social förmåga som fungerar och som sällan ifrågasätts. Dock existerar den sociala kontrollen i samhället i stort, då det finns vissa normer att uppträda efter, men i en institution kontrolleras man mer detaljerat. Vi tolkar det som en form av kontroll från personalens sida, då de kritiserar relationer mellan ungdomarna på HVB-hemmen. Denna kritik går inte i linje med Socialstyrelsens slutrapport (2009) där stöd i utvecklandet av sociala relationer framhålls. Visserligen ges i vår studie stöd gällande relationer utanför hemmet, men om relationen till en ungdom på hemmet uppfyller känslomässiga och sociala behov hos ungdomen, borde kanske även det uppmuntras? Dock uttryckte respondenterna vikten av att ungdomarna lär sig socialisera. De sociala förmågor som uppmuntras från personalens sida kan ungdomarna gå miste om, ifall de inte får möjlighet att utveckla relationer på hemmet.

Enligt Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999) anses makt vara något som skapas i diskurser. Utifrån diskurserna skapas olika fenomen genom ett upprätthållande av vad som anses vara normen. Fenomenet självständighet anses vara normen inom HVB-hemmen i vår studie och därför fungerar det som ett mål för ungdomen. Det kan tolkas som att personalen har makt att bestämma vilka mål ungdomen ska nå. Svensson et al. (2008) menar att makten hos personalen blir synlig i och med det tolkningsföreträde de har gentemot klienten. Hon menar att tolkningsföreträdet kommer till uttryck genom att personalen kan

bestämma saker, exempelvis att självständighet är normen för ungdomen. Svensson poängterar även att makt kan vara positivt, då socialarbetaren kan utforma sitt arbete på ett sätt som gynnar klienten. Dock tolkar vi det som att socialarbetarens makt och tolkningsföreträde kan leda till negativa konsekvenser, såsom att personalen kritiserar ungdomarnas relationer på hemmet. Detta kan vara negativt, då ungdomen anser att relationen med en annan ungdom på hemmet kan vara av betydelse.

7.1.4 ”Från fall till fall”

De HVB-hem vi har undersökt har alla varit öppna. Detta utesluter inte att de har vissa regler och ramar som personalen på hemmen utgår ifrån, vilka kan vara av större eller mindre natur. Det kan handla om övergripande regler såsom till exempel permissioner, drogfrihet eller olika mattider. Regler och ramar kan vara både på gott och ont på ett HVB-hem, där man ska se till individen. Detta kan komma i uttryck på olika vis.

Levins (1998) forskning visar att på behandlingshemmen ska klienten lära sig att fungera så pass väl så att dennes beteende ska fungera ute i samhället efter utskrivningen från institutionen. Uppfostran kan sägas vara huvudsyftet, medan andra syften kan vara att hindra ungdomarna att skada sig själva eller andra. Andreassen (2003) menar att konsekvens och enighet från personalens sida är grundläggande för att klienternas utagerande beteende ska bemästras. Personalen bör inte besluta kring metoder utifrån egna åsikter, då enigheten i personalgruppen brister.

Av vår empiri framkom att det måste finnas ramar och regler på HVB-hemmen för att det ska fungera med så många ungdomar. Respondenterna menar att det är viktigt med klara regler då ungdomarna inte har haft det tidigare i sina liv. Ändå beskriver samtliga respondenter att ungdomarna ofta är missnöjda med regler och rutiner. Ungdomen informeras om regler och rutiner vid inskrivningstillfället, och de har under vistelsen chans att diskutera de olika ramar och rutiner som finns. Ett av HVB-hemmen i vår studie har inte så hårda regler från början utan låter den unge bo in sig, för att sedan efterhand komma in i hemmets rutiner och regler. På andra hem anses det vara viktigt att från början vara ganska strikt med reglerna. Detta för att se hur det fungerar med ungdomen längre fram i behandlingen och efterhand göra reglerna mindre strikta. Regler beskrivs utifrån att de är generella, med individuella inslag. Ibland kan de tänja på reglerna, och på detta sätt se det som att de ger den unge en belöning. Genom

belöningar lär sig ungdomen att det är ett sätt att visa förtroende för varandra. Personalen ger nämligen belöning då ungdomen har skött sig. Det blir då en form av att visa ungdomarna hur det fungerar i vardagen.

... då kan man ibland göra undantag om allting sedan har funkad kanon och dem säger 'kan jag få göra det, jag ska bara sticka och fixa det' ja, ja (mm) då kan man ju vara juste, men det handlar om hur man sköter saker i övrigt (mm) vi är ju inte, hur ska jag säga, vi försöker hålla så mycket som möjligt, hur våra ramar och våra rutiner men ibland måste man få ge tillbaka... **Respondent 10**

Vi menar att de belöningar som ibland ges av personalen, kan kopplas till Levins (1998) studie. Han beskriver där att följderna av konflikten mellan kraven på kollektiva regler och det individinriktade behandlingsarbetet, leder till "från fall till fall". Det är en strategi som utvecklas av personalen, och som alltså betyder att de använder reglerna olika beroende på vilken ungdom det gäller. Andreassen (2003) menar att detta är en dålig strategi, då det leder till att sammanhållningen inom personalen brister. Möjligheten att gå utanför hemmets generella rutiner visar på det handlingsutrymme personalen har för att göra egna bedömningar (Svensson et al., 2008). Hasenfeld (1992) beskriver människobehandlande organisationer som hjälpsamt och kontrollerande. I detta inryms en moralisk aspekt, främst då personalen på något vis bedömer klientens beteende. Detta kan kopplas till de belöningar som ges på HVB-hem. Personalen har inte enbart makt att ge belöning då de anser att en ungdom har skött sig ändamålsenligt, utan även makt att tolka in ungdomens sociala värde i detta. Därmed tolkas även ett socialt värde in hos de ungdomar som inte får belöningar. Hasenfeld menar vidare att denna moraliska tolkning kan leda till minskad självkänsla hos ungdomarna. Enligt Socialstyrelsens slutrapport (2009) kan ungdomar som placeras på HVB-hem ofta ha låg självkänsla på grund av dåliga livserfarenheter. Utifrån detta kan det moraliska värdet som tolkas in hos dem som inte får belöningar, minska deras självkänsla, och eventuellt leda till att de blir omotiverade att utvecklas. Hur ska de då få styrka att blir självständiga?

7.1.4.1 Konsekvenser trygghet

Regler ger struktur, vilket kan innebära en trygghet, både för personal och för ungdom. Med andra ord innebär regler och rutiner inte endast en uppfostrande aspekt, utan fungerar även som underlättande. Det underlättar dels genom att ungdomen stärks av rutiner och dels genom att personalen får det lättare att utforma sitt arbete.

I Björktomtas (2007) studie framgår det att personalen identifierar sig som förebilder. De upplevde sig även fungera som gränssättare genom att stå fast vid de ramar som satts upp. Dock fanns det även individuella beslut som grundar sig i klienternas behov. Man ska se till att vardagen fungerar och man ska alltid finnas där för klienten. Enligt Björktomta skapar regler trygghet hos klienterna. Andreassen (2003) menar att personalen självklart är olika, men att det är viktigt att stå fast vid generella metoder.

De regler och rutiner som finns på hemmen i vår studie kan underlätta för personalen, då de kan hålla sig konsekventa i sitt arbete. Denna konsekvens menar respondenterna leder till en trygghet hos ungdomarna, då de vet vad som gäller, och att det inte skiftar beroende på vilken personal de frågar.

... det är tryggt för dem det är det, och de säger ju det själva. Vi har en flicka nu, och hon sa väl ungefär så här, hon visste inte vad konsekvens var (mm) hon visste inte det. 'Har inte du haft regler hemma?' 'Jo men de har jag aldrig följt, det har aldrig hänt någonting' [---] och den här förutsägbarheten, som de här rutinerna faktiskt skapar och som är meningen att de ska skapa, det är att veta att 'om jag gör detta, om jag kliver över den här gränsen, så är det klart att det medför att omgivningen reagerar'. **Respondent 10**

Regler och rutiner fungerar även som en trygghet för personalen:

... det är lättare att ta beslut utifrån fasta ramar, samtidigt ska ju inte ramarna vara för personalens skull (nej) som det kan vara på vissa ställen, att man börjar komma på nya regler och regler och regler, för att personalens jobb ska underlättas och det är vi ju inte här för, att vårt jobb ska vara lätt utan för att det ska fungera här och dels fungera på nästa ställe som de hamnar på.
Respondent 4

Av dessa citat framgår att regler ska utformas för ungdomens skull, då de blir tryggare av att personalen är konsekventa i sitt arbete. Dock sägs det även att det underlättar för personalen, och vi frågar oss därför om regler kanske utformas för personalens skull i första hand? Foucault (Andersen och Kaspersen, 2003) menar att makt utgörs på fler sätt, bland annat genom bio-makt. Detta betyder att individen kontrolleras utifrån till exempel regler och rutiner. Således kan reglerna på HVB-hem skapas för att disciplinera ungdomarna, istället för att socialisera dem. Svensson et al. (2008) poängterar att regler och riktlinjer självklart kan bidra till att förtydliga och förenkla en del, men att socialt arbete aldrig är så enkelt. Svensson menar att utmaningen är att vara trygg i osäkerheten som socialt arbete för med sig, och att

man inte ska se denna osäkerhet som ett hinder utan som en möjlighet att utveckla sin yrkesroll. I vår studie framkommer att resultatet av rutiner och regler gör att den unge blir mer självständig, och har med sig sociala redskap vid utskrivningen. En tanke som några av våra respondenter har poängterat är att även om man inte kan förändra en individ helt, så är ett litet steg i rätt riktning även en bedrift. Dock är det inte säkert att det är en bedrift från HVB-hemmets sida, då det i själva verket kan handla om att ungdomen har anpassat sig. Goffman (1973) beskriver detta med begreppet primär anpassning. Det innebär att ungdomen formas till samarbetsvillig, en innesluten medlem i verksamheten. Ungdomen anpassar sig på ett sätt som förväntas, oavsett om det har någon egentlig betydelse för denne.

7.2 Professionalitet

7.2.1 ”Inom detta yrke är man själv verktyget...”

Då människor är komplexa och hjälparbete är en process som vanligtvis inkluderar både med och motgångar krävs det i socialt arbete en medvetenhet om detta. Likväl krävs det utbildning och ett kunskapsutbyte mellan kunniga och mindre erfarna inom området för att utvecklas och tänka i nya banor, då människan ständigt förändras. Denna medvetenhet och vikt av kunskap kan stärka personalens professionalitet. Dock finns det inga mirakellösningar, och även om det finns etablerade metoder som har visat sig ge goda resultat för människor i behov av hjälp, så är alla individer olika och behöver således olika former av hjälp.

Diskussionen om professionalisering av socialt arbete har pågått länge och redan år 1915 höll ledande professionsexpert Abraham Flexner ett föredrag. Han menade att socialt arbete inte skulle betraktas som en profession då socialarbetare endast är förmedlare av tjänster (Pettersson, 2001). Socialt arbete har förknippats med den arbetsplats, vari socialarbetare är verksamma. Deras arbete har betraktats utifrån deras arbetsplats, istället för de värderingar och metoder som deras arbete bygger på. Detta kan ha inneburit en osäkerhet i rollen som professionell. Rollen som socialarbetare har definierats utifrån de intressen som organisationen representerar, istället för socialarbetarens kunskaper (James, 2004). Pettersson (2001) menar dock att fokus mer har riktats mot professionen, då det sociala arbetet har professionaliserats sedan förra sekelskiftet. Börjeson (2008) anser att som socialarbetare kan man tänja på gränserna, men det är viktigt att man håller sig inom dem.

Merparten av respondenterna från vår empiri hade socionomutbildning eller liknande, vilket ansågs ge en hög kvalitet. En respondent menade att utbildningen inte var av större hjälp i vardagen på HVB-hemmet, utan mer i förståelsen för ungdomen. Erfarenheten som man skaffar sig på hemmet är det som egentligen är det väsentliga i arbetet. Det var flera som ansåg att erfarenhet är en viktig aspekt för att ha en professionell hållning och för att utföra ett bra arbete. Ett gemensamt drag för HVB-hemmen i vår studie, är att de har personalmöten, bland annat för att stärkas i sin professionalitet. Personalen har under personalmöten möjlighet att ventilera och diskutera metoder för ungdomarna. Kurser, konferenser och annan form av vidareutbildning var något som all personal på HVB-hemmen kunde erbjudas om intresset fanns. Vissa av respondenterna ansåg sig ha nytta av vidareutbildning men menade att det inte längre var aktuellt då de ansågs sig tagit del av så pass mycket kunskap och att de hade många års erfarenhet. Vad beträffar synen på sin egen förmåga och faktorer till sitt arbetssätt, uttryckte sig en respondent:

... inom detta yrke är man själv verktyget (mm, ja) så, det är det som gäller (mm). Det kvittar nog hur mycket du läser, utav vad jag kan, utan det är nog mycket upp till en själv. Det är bra att ha kunskap ju (mm, ja), men sen är det nog mer ens egen personlighet (mm), att man ska bli någon bra behandlare, få en bra kontakt med (ja) ungdomen. **Respondent 1**

Utifrån vår studie framkom att det inte diskuteras kring den senaste forskningen inom socialt arbete i vidare utsträckning. Socialt arbete är sårbart i sin karaktär då dess metoder och mål är avhängiga de moraliska värden som samhället bygger på. Dessa värden ändras ständigt, och det som anses vara acceptabelt idag kan förändras tills imorgon (Hasenfeld, 1992; Lovelock & Powell, 2004). Sverige har haft en tradition, i form av fokus på lagarna och ett hänsynstagande till kommunernas behov, vilket Pettersson (2001) beskriver. Detta kan kanske i vis mån finnas kvar, och därför kan det vara en anledning till att man inte reflekterar över metoder i ett större sammanhang, utan trycker på vikten av personalens personlighet i behandlingen. Dock menar respondenterna i vår studie att de diskuterar metoder för ungdomarna under personalmöten. Därigenom kan det ses som att de visar sin makt, då de diskuterar sin sanning kring ungdomarna. Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999) menar att makt kan infinns och stärkas i talet. Foucaults tankar om talet kan kopplas till Börjesons (2008) tankar om upprätthållandet av ett fenomen i form av språket. Börjeson menar att fenomenet profession är genomgående i socialt arbete då det ständigt diskuteras

teorier, samtidigt som socialarbetaren ska ta hänsyn till konkreta beslut från politiker. Med andra ord genomsyras både makt och professionalisering i det sociala arbetets kontext.

Relationsskapandet anses vara viktigt på alla HVB-hem i vår studie och därigenom blir personligheten en viktig faktor. Ett ignorande av metoder kan leda till att behandlingen blir av sämre kvalitet, då nya rön inom socialt arbete kan gå till spillo. I litteratur (Svensson et al., 2008; Kearney, 2004) framgår det att det inte finns ett glapp mellan teori och praktik, då teorier är förankrade i praktiken. Svensson et al. (2008) menar att genom att endast utgå ifrån erfarenhetsbaserat arbete ignoreras den teoretiska aspekten som är minst lika viktig. Vi tolkar det som att ett avståndstagande från forskning kan innebära faror i behandlingen. Likväl som socialt arbete beskrivs som en kombination av teori och praktik, beskrivs det som att verksamma inom området har haft och har svårigheter att överbrygga det glapp som finns (James, 2004). Utgår man från det sistnämnda kan det fungera som förklaring på personalens poängterande av begrepp som erfarenhet, personlighet och kontakt. Det kan alltså finnas svårigheter att förankra teori i praktiken, då relationen är bland det viktigaste i behandlingen.

7.2.2 Enad front

Samspelet i personalgruppen kan ta sig olika uttryck på olika HVB-hem och det finns inga klara riktlinjer för hur detta ska gå till. Detta samspel kan dock inverka på ungdomarna som finns på hemmet och ge personalen möjlighet att genomföra hemmets behandlingsmetoder.

Andreassen (2003) menar att enigheten om metoder i personalgruppen är viktigt på flera områden, såsom att inverka på ungdomsgruppen och enhetligt utföra behandlingsmetoder. Med detta menas att personalen blir eniga om en gemensam metod i arbetet. Enigheten i personalen hindrar inte det faktum att det finns individuella skillnader i personalen. Andreassen menar att de olikheterna som finns inom personalen inte får leda till att de gemensamma metoderna förkastas. I Björktomtas (2007) studie framkom det att personalen på ett HVB-hem ansåg att då personalen är enad, leder det till en trygghetskänsla hos klienten. Det ger en förutsägbarhet som klienten kan "studsas emot". På ett annat hem i Björktomtas studie menade man att olikheterna i personalgruppen kunde bidra till att utveckla klienterna. Börjeson (2008) menar att Andreassens förklaringar till personalens inverkan på klienten förefaller självklara, men anser att de i verkligheten inte är så självklara. Detta påstår han utifrån sitt antagande om brist på engagemang hos personal på institutioner.

På några av HVB-hemmen i vår studie berättade personalen att trots att de försöker hålla en sammanhållen linje gentemot ungdomarna, så är alla i gruppen olika, vilket leder till dynamik. Detta var enligt en av respondenterna positivt då ungdomarna kan plocka olika saker av olika personal. I vår studie framkommer att personalen känner varandra bra och att det finns en tillit dem emellan, då uppbackningen av sina kollegers beslut är av vikt. Det är viktigt att aldrig svika sin kollega. Om man inte håller med en kollega så tas detta upp i efterhand, och inte framför ungdomen, då det kan leda till att ungdomen använder det emot personalen, vilket i sin tur kan leda till att personalgruppen splittras. Tankarna kring personalen som enad förklarades ytterligare:

Eh, det kan nog handla lite om makt och så, om vi visar oss splittrade så är det nog inte helt bra, det tror jag inte. Då kan eleven använda det på ett negativt sätt, 'jag tänker inte göra det för det tycker inte den personalen' och så. **Respondent 9**

Flera av respondenterna kopplade behandlingen till påståenden i likhet med ”det är så verkligheten ser ut”. De metoder som personalen använder skulle kunna fungera som en form för att socialisera ungdomarna in i samhället. Utifrån Foucaults (Andersen & Kaspersen, 2003) begrepp mikromakt, tolkar vi det som att personalen har en makt att socialisera ungdomarna. Med begreppet mikromakt avses den makt som infinner sig i vardagliga sociala relationer. I dessa relationer förvaltas makten utifrån kontroll och socialisering, snarare än lagar och regler. Detta kan kopplas till den enade front som personalgruppen vill upprätthålla för att socialisera ungdomarna. Den kontroll som Foucault (ibid.) menar finns i relationen kan kopplas till enigheten i personalen. Kan det vara så att de vill kontrollera ungdomarna för att undvika splittring i personalgruppen? Med andra ord kan personalens trevnad prioriteras framför ungdomens behandling. Likväl kan ungdomens makt kopplas till detta fenomen. Ungdomen besitter en makt att kunna splittra personalgruppen genom att använda argument emot dem, om de inte är eniga om beslut. Genom detta kan maktrelationen förstås som ett växelspel mellan de inblandade parterna, på så vis ändras makten ständigt i relationen (ibid.)

7.2.3 Privat – personlig

På HVB-hem arbetar personalen nära ungdomarna och således kan de behöva avväga till vilken grad relationen ska utvecklas. Detta kan vara svårt för personalen, men säkerligen ännu

svårare för klienten. Personalen har nämligen funnit ett förhållningssätt till dessa dilemman, vilket klienten inte har.

Skau (2007) menar att relationen som sker på HVB-hem, skiljer sig grundläggande från vanliga sociala relationer och därför krävs en annan inställning och ett annat sätt att uppträda av socialarbetaren och klienten. I dessa relationer krävs att man lär sig hur man ska uppträda både som ungdom och som socialarbetare. Ungdomen anpassar sig till sin klientroll främst genom erfarenhet av att vara i den rollen, medan personalen får sin hjälparroll på ett mer strukturerat sätt, genom teoretiska studier, praktik och handledning. Skau menar vidare att när klienten och behandlaren möts för första gången, så har behandlaren redan lärt sig sin roll och känner sig bekväm med denna, till skillnad från klienten. Dessutom har personalen valt sitt yrke självmant. Denna obalans är en av många som man kan finna i relationen klient och behandlare. Björktomta (2007) presenterar i sin studie personalens tankar kring balansgången mellan att vara personlig och privat. Personalen poängterade att de aldrig får bli privata, då klienten redan har tillräckligt mycket att bära. Diskussion inom personalgruppen kring personlig och privat försiggår ständigt. De har då möjligheter att ifrågasätta varandra, vilket anses stärka personalens professionalitet.

Utifrån vår empiri har det visat sig att den närhet som kan uppstå mellan personal och ungdom kan komma till uttryck på olika sätt. På ett ställe gavs exempel på närhet genom att beskriva ett tillfälle då en ungdom fick känslor för en i personalen. De menade att detta bör diskuteras med ungdomen. Denna incident sågs som ett uttryck för att ungdomen hade lärt sig tycka om och lita på en vuxen människa och förväxlade detta med förälskelse. I vår studie menade de att det är viktigt att poängtera att ungdomen är klient och personalen behandlare. En respondent beskrev att det kan vara jobbigt att behöva förklara för ungdomen att det inte är en vänskapsrelation dem emellan. Ofta diskuteras ungdomens intressen, eller de intressen som ungdomen och personalen har gemensamt. Sällan eller aldrig diskuteras enbart personalens intressen och det är därmed en ojämlig relation, vilket ungdomen ibland kan ha svårt att förstå.

... så fort jag blir en kompis så blir det inte bra [...] och dessutom känns det lite vilseledande på något vis, man går hela tiden dem till mötes, men det behöver inte vara så att man delar med sig så mycket av sitt privatliv, utan man pratar om deras intressen och det man har gemensamt och pratar man om kanske samma tv-spel, så kanske de tror att vi är mer lika än vad vi är. **Respondent 9**

Skau (2007) tar upp den obalans, som finns i fråga om vad man vet om varandra som behandlare och klient. Denna obalans beskrivs som den mest obehagliga för klienten, och därför tolkar vi det som att det även kan vara viktigt för ungdomen att personalen är tydlig med vilka roller som gäller. Annars kan det leda till att man upprätthåller en relation som kan vara förvirrande för ungdomen. Därför kan det även vara av vikt att som personal reflektera över denna närhet. Svensson et al. (2008) beskriver att människor har en viss roll i en viss relation och när människor interagerar sker det just utifrån roller. Flertalet respondenter lägger vikt vid att förhålla sig professionellt, men förklarar inte innebörden. En anledning till att man inte reflekterat kring detta kan vara det faktum att man poängterar vikten av att finnas där för ungdomen, som ett konsekvent stöd. Det innebär enligt alla respondenter att skapa en relation och aldrig lova något som man inte kan hålla. Då relationsskapandet anses vara en betydande aspekt i behandlingen, kan det säkerligen vara svårt att lägga vikt vid ett förtydligande av en professionell relation inför ungdomen.

... att de känner sig trygga, man kan utmana oss, men vi finns där ändå, att man får göra sig ovän här (mm). Den där tryggheten den tror jag är superviktig. **Respondent 6**

Utifrån detta visas vikten av trygghet, återigen. Det är en återkommande åsikt på alla HVB-hem, att tryggheten betyder mycket för ungdomen. Trygghet beskrivs i Socialstyrelsens slutrapport (2009), som ett av de behov som ska tillgodoses ungdomen, för att denne ska få en lyckad behandling. Tryggheten är säkerligen ett viktigt moment i behandlingen, men det kan ändå vara viktigt att beakta det faktum att ungdomen ska ut från hemmet en dag. Det kan bli svårt för dem som inte har fått denna trygghet med sig. Man kan ytterligare fundera över hur man kan säkerställa att en ungdom fått trygghet. Är det när personalen märker resultat som kan visa på detta, eller när ungdomen själv uttrycker det? Utifrån Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999) är det inte intressant att betrakta om eller hur någon utövar sin makt, utan vad det kan ge för konsekvenser till den underordnade. Om man kopplar den underordnade till ungdomen kan konsekvensen bli att den trygghet som byggts upp hos ungdomen raderas när behandlingen är avslutad.

7.2.3.1 "Man kommer ju närmre vissa"

Ett HVB-hem är, som tidigare nämnts, en speciell miljö. Det är vanligtvis några få vuxna som stödjer och samtidigt har koll på ungdomarna. Det är en grupp ungdomar som bor på hemmet, som anpassar sig efter hemmets krav. Dock är det ett behandlingshem och inget vanligt hem, och det kan bli problematiskt att förhålla sig till denna speciella situation, både som personal och ungdom. Personalen kan behöva hitta ett förhållningssätt mellan närhet och distans till ungdomen.

För att skapa en god kontakt bör relationen mellan klient och behandlare i så lite grad som möjligt likna en behandlingsrelation. En god kontakt kännetecknas av ömsesidighet och respekt för den andre som person (Levin, 1998). Björktomta (2007) menar att som personal måste man ständigt göra en avvägning mellan att vara privat och personlig. Personlig beskrivs med exemplet, att berätta att man har en partner och vad denne heter, medan privat kan innebära att berätta om detaljer om sitt liv.

Respondenterna från vår empiri menade att det är naturligt att man kommer bättre överens med vissa, då man delar gemensamma intressen. En respondent menade att personalen ibland kan fråga om en ungdom vill följa med dem hem. Detta är något som inträffar endast om man känner att man kan lita på ungdomen, och erfarenhet är en förutsättning för att man ska kunna komma med denna typ av förslag. Det krävs att man känner av läget, att man går på magkänsla. Dock menade en annan respondent, på samma ställe, att man aldrig tar hem någon ungdom och att det är viktigt att hålla den distansen mellan privat och yrkesliv. En annan respondent menade dock att det ibland är viktigt att släppa behandlarrollen och visa sig mänsklig. Detta kan ge positiv effekt, då ungdomen kan förstå att de är delaktiga i en relation. Samtliga respondenter menade att det är viktigt att ungdomarna kan lita på dem, för att de ska känna trygghet i relationen. En respondent poängterade vikten av en relation och menade att om man inte skapar en relation så kan man inte hjälpa ungdomen. Respondenten citerade professor Bengt Börjesson: "Kan du skapa en relation med den du jobbar med, spelar det ingen roll vilken metod du använder, du kommer ändå att lyckas".

Vi tolkar det som att den skillnad som finns hos personalen gällande privat och personlig kan ge upphov till svårigheter i professionaliteten. Lipsky (Svensson et al. 2008) menar att socialarbetaren har stor makt och självständighet att lägga upp sitt arbetssätt. Det finns alltså

en autonomi och utrymme för att på egen hand planera och utföra sitt arbete. Utifrån detta har behandlaren en stor makt och möjlighet att använda sin autonomi på flera sätt. Genom denna roll kan man uppleva en större frihet i att utforma sitt arbete som man själv önskar. Faran i detta kan vara att man inte lägger lika stor vikt vid kunskap inom det område vari man arbetar. Istället går man på exempelvis ”magkänsla”, vilket kan leda till ojämnliska relationer till ungdomarna. Relationen mellan klient och behandlare är av hög kvalitet då tillit skapas i relationen (Hasenfeld, 1992; Socialstyrelsens slutrapport, 2009). Dock krävs vanligtvis ett djupt, personligt umgänge för att tillit ska uppnås, och det är svårt inom människobehandlande organisationer. Möjligheterna till djupare relationer är begränsade och dessutom inte något som förespråkas, då det kan fungera som ett hinder för socialarbetarens professionalitet (Hasenfeld, 1992). Detta kan kopplas till HVB-hem, som är inrättningar där man kommer nära varandra, men det kan bli problematiskt att förhålla sig professionellt om man kommer för nära ungdomen. Det kan därför vara både lätt och svårt att skapa tillit i relationen. Utifrån vår studie har vi saknat ett ifrågasättande från personalen gällande diskussioner kring relationer. Börjeson (2008) poängterar vikten av att diskutera relationen mellan behandlare och klient. Han ifrågasätter om det är så att denna relation tas för given. Som Levin (1998) beskriver i sin studie är relationsskapandet det viktigaste redskapet enligt personalen. Enligt honom bör relationen i så liten utsträckning som möjligt likna en behandlarrelation, för att ge god effekt i behandlingen. Detta kan appliceras på denna studie då en av respondenterna menade att man måste kunna släppa rollen som behandlare ibland och visa sina känslor, just för att relationen ska bli bättre. Det verkar vara ett ständigt dilemma att förhålla sig professionellt. Det är bra att vara personlig och inte privat, men det kan vara svårt att veta vart gränsen ska dras.

7.3 Selektivitet

7.3.1 Lugn grupp - bra grupp?

När socialtjänsten kontaktar ett HVB-hem med förslag att placera en ny ungdom, så gör hemmet en bedömning för att se om ungdomen passar in i gruppen. Det är intressant att se vilka kriterier som används för att selektivt välja ungdomar till boendet, och hur dessa skiljer sig åt mellan de olika HVB-hemmen. Vad ger denna selektivitet för konsekvenser för ungdomen och personalen?

Sallnäs (2006) poängterar att forskningsresultat visar att situationen på ett HVB-hem innebär en komplexitet, vilket gör det svårt att välja vilka ungdomar som ska placeras. Levin (1998) menar att ungdomarna själva skapar en ungdomskultur på institutionen, då de delar erfarenheter sinsemellan. Detta kan leda till ett dåligt behandlingsresultat. Att man samlar ihop ungdomar med problembeteende är något som skiljer institutionsbehandlingen från annan behandlingsform menar Andreassen (2003), vilket gör att det är möjligt för klienterna att påverka varandra. Enligt Socialstyrelsens slutrapport (2009) ska klienterna inte vistas på samma hem om skillnaderna är för stora avseende ålder, mognad och problematik. Behandlingen kan då leda till en risksituation för ungdomen.

Respondenterna i vår studie pratade om gruppkonstellationens inverkan på den enskilde ungdomen. De flesta tar alltid hänsyn till hur gruppen ser ut innan de tar in en ny ungdom. Det finns både för och nackdelar med blandat klientel, då ungdomar med samma diagnos och liknande intressen kan utgöra en lugn grupp. Denna lugna grupp kan dock drastiskt förändras om någon med annan diagnos kommer in, men några respondent menade att detta ger möjligheter att träna de sociala färdigheterna. När förslag kommer ifrån socialtjänsten på att placera en ungdom så kan det vara problematiskt om denne befinner sig i samma situation som en som precis blivit intagen. Antingen kan dessa ungdomar gadda ihop sig och ta över stället eller börja konkurrera med varandra, vilket i sin tur kan ge upphov till problem i gruppen. Alla HVB-hem tar som tidigare nämnts hänsyn till den befintliga gruppens behov, och hänsynstagandet skiljer sig åt mellan hemmen. Detta kan förtydligas med dessa citat:

... om det är för mycket struligt kring personen (aa) så brukar vi kanske säga nej. Om det är en strulig grupp här så känner vi kanske att det inte är läge att ta in någon med samma bakgrund (nej). Men är det en lugn grupp här, så är det liksom mer okej, då kanske det liksom jämnar ut sig. (ja) det kan se lite olika ut. **Respondent 3**

En respondent resonerade såhär:

... tänk om det kommer en vettvilling in här så kan det ställa till hela gruppen ju (mm) och då är det väldigt viktigt för oss att kunna, eh, läsa de här barnen så bra som möjligt så att vi kan då säga nej (mm) och att vi inte tar in barnet. **Respondent 5**

Alltså tycks den lugna ungdomsgruppen vara idealet för alla HVB-hem i vår studie, och denna grupp skapas utifrån personalens beslut om placering av ungdom. Levin (1998) menar att det

skapas en ungdomskultur i gruppen. Detta kan förklara vikten av diskussion i personalgruppen, innan beslut om placering. Antingen kan en ungdomsgrupp bevara sitt lugn då en ”vettvilling” placeras med en lugn grupp, då det jämnar ut sig, eller så stör denne lugnet. Dessa skillnader beror säkerligen på en mängd olika faktorer, såsom personalens hantering av detta eller hur ungdomarna kommer överens med varandra. Dock är det mer intressant att spekulera i vad det ger för konsekvenser av att vissa väljs bort för att inte skapa oreda i lugnet. Kan det leda till den ”negativa smittoeffekt” som flera forskare beskriver (Levin, 1998; Andreassen, 2003; Sallnäs, 2000)? Den negativa smittoeffekten innebär att ungdomsgruppen kan påverka varandra negativt, så att deras beteendeproblematik i sin tur försämras. Detta skulle kunna vara ytterligare en aspekt som inverkar på beslutet om ungdomens placering. Det kan vara av vikt att avgränsa sig till en viss målgrupp då den kompetens som innehåses av personalen bara klarar av en vis typ av problematik. Detta framhålls i Socialstyrelsens slutrapport (2009), där det framgår att målgruppen bör begränsas. Det kan dock vara väsentligt att som personal reflektera över varför det är viktigt med en lugn grupp. Det framkommer inte om det är en övertygelse om att det ger bättre behandlingsresultat. Däremot poängterar personalen att det blir svårhanterligt för dem. Selektiviteten förklaras då som ett sätt att värna om personalen. Är gruppkonstellationen då av betydelse för personalens välmående mer än ungdomens? Foucault (Andersen & Kaspersen, 2003; Alvesson, 1999) anser att talet innefattas av makt, i form av ett uttalande om något. Därigenom betyder personalens önskan om att inte ta in en ”vettvilling” att de uttrycker sin makt att välja in önskade ungdomar. Inte bara genom att personalen väljer bort eller väljer in en ungdom till hemmet utövar de makt. Personalen utövar även makt genom att faktiskt uttrycka sig om detta.

7.3.1.1 Att uppleva sig förstå är inte detsamma som att förstå!

Rubriken till detta stycke är densamma som det Börjeson (2008) uttrycker gällande socialarbetares kategoriserande av klienter. Vid val av placering kategoriserar personalen den ungdom som eventuellt ska placeras på HVB-hemmet. Denna kategorisering görs för att kunna fatta beslut angående placering, och ofta görs detta beslut grundat på erfarenhet. Det kan vara svårt att använda de kunskaper som tilldelats genom utbildning, i vardagen på HVB-hem. Samtidigt kan utbildning leda till att exempelvis förhållningssätt och beslutsfattande underlättas.

Pettersson (2001) beskriver hur diskussionerna kring inrättandet av socionomutbildningen var långdragna. Det var svårt att enas om vad utbildningen överhuvudtaget skulle heta, men man enades om att den skulle vara bred och innefatta många områden. Trots detta ämnade man specificera utbildningen till ett eget område. Denna process var svår och visar på hur mödosamt det har varit att profilera det sociala arbetet. Det har sin grund i filantropin och då Sverige var så pass sen i sin utveckling att göra socialt arbete till en akademisk utbildning, förklarar detta dilemman gällande professionaliteten. Sallnäs (2000) menar att behandlare på HVB-hem har tämligen låg utbildningsnivå. Detta ifrågasätts då hemmen numer kräver kompetent personal, i och med att klientelet är av svårare karaktär.

Utifrån vår empiri framkom det att samtliga i personalen diskuterar förslag på placering av en ny ungdom innan det tas beslut om det. Endast en av respondenterna förklarade att selektiviteten kan styras av erfarenhet:

I vissa fall är det ett ganska lätt beslut, och i andra fall är det rättså stor avvägning (mm) sen grundar man mycket beslut på tidigare erfarenheter också, man känner igen vissa, vissa problem som återkommer bland vissa ungdomar och då börjar varningsklockorna ringa, att det här, kommer antagligen gå för den här nya ungdomen, lika som det gick för den som bodde här tidigare, men som inte kunde bo kvar för den inte hade skött sig. **Respondent 4**

Börjeson (2008) menar att det verkar som att tanken om att se människan utifrån sin helhet har förkastats. Socialarbetaren kategoriserar ofta in klienterna i olika fack, vilket görs för att medverka till en positiv förändring för klienten. Trots denna goda avsikt menar Börjeson att det leder till att man bortser från klientens helhet. Socialarbetaren tror sig alltså veta vad som är bäst för klienten, men "att uppleva sig förstå är inte detsamma som att förstå" (Börjeson, sid. 243, 2008). Utifrån detta tolkar vi det som att ungdomens helhet kan förbises, då personalen fattar beslut enbart grundat på erfarenhet. Då en ungdom visar tecken på samma tendenser som en tidigare intagen är det ingen garanti för att denne kommer bete sig på samma sätt. Det framkommer inte heller hur delaktig ungdomen är i inskrivningsprocessen. Det är just vid inskrivningsprocessen som vikten av ungdomens delaktighet framhålls, av ungdomen själv (Socialstyrelsens slutrapport, 2009). Samtliga HVB-hem berättade att de ger information om verksamheten för att sedan ha en diskussion om ungdomen passar in på hemmet. Vi frågar oss var ungdomens tankar kring ett eventuellt boende kommer in? Kanske skulle en delaktighet kunna underlätta i beslutstagandet då det skulle möjliggöra för personalen att få reda på om ungdomen överhuvudtaget känner att de vill placeras. Hasenfeld (1992) menar att

socialarbetare har en tendens att underskatta frivillighetsaspekten i hjälparbetet. Då socialarbetaren tillhandahåller tjänster som de är villiga att dela med sig av och klienten söker kontakt för att ta del av dessa, anses förhållandet dem emellan vara relativt jämlikt. Dock medför detta antagande ett negligierande av det faktum att klienten känner att de inte har andra valmöjligheter. Utifrån detta finns det kanske anledning att placera en ungdom, trots att en ”varningsklocka” ringer. Pettersson (2001) redogör för utvecklingen av socialt arbete som profession, vilket kan förklara att beslut ofta fattas baserat på erfarenhet. Än idag har socialt arbete inte den självklara områdesavgränsning, som exempelvis läkaryrket. Respondenterna i vår studie hade alla utbildning, men ändå grundades många beslut utifrån erfarenhet. Enligt Sallnäs (2000) har det blivit svårare att arbeta på HVB-hem och således behövs mer utbildning och kompetens kring området. Personal på HVB-hem har relativt låg utbildningsnivå, med tanke på vad som krävs i yrkesrollen på behandlingshem (Sallnäs, 2000; Socialstyrelsens slutrapport, 2009).

8. Slutdiskussion

Vårt syfte var att undersöka hur de olika relationerna kommer till uttryck på HVB-hem, och hur personalen arbetar och förhåller sig utifrån dessa. Relationerna har analyserats utifrån ett professionalitets och maktperspektiv och således är dessa perspektiv genomgående i både analys och slutdiskussion.

Hur yttrycks relationen till personalen, relationen mellan personalen och relationen till de andra ungdomarna på HVB-hemmet? Relationen anses vara det viktigaste redskapet för att ungdomen ska få en god behandling. Dock framkom det av vår empiri en hel del dilemman kring relationen. Respondenterna upplevde det jobbigt att behöva definiera att relationen inte är en vanlig vänskapsrelation. Samtidigt poängterades vikten av att alltid finnas där för ungdomen, och att de ska känna tillit till personalen. Gränsen mellan att vara personlig och privat var olika beroende på personal, även på samma HVB-hem. Enligt vår mening kan den skillnad som finns hos personalen gällande privat och personlig ge upphov till svårigheter i professionaliteten. Vi menar att det är av stor vikt att personalen är tydlig och reflekterar över vilka roller som gäller, då det annars kan vara förvirrande för ungdomen. Skau (2007) beskriver obalansen mellan behandlare och klient. Hon menar att behandlaren utvecklar en vana av att vara i behandlarrollen, till skillnad från klienten, som inte blivit van vid sin klientroll. Relationen är enligt personalen det viktigaste redskapet i behandlingen, men av vad vi har förstått, även det svåraste att hantera. Beträffande ungdomsgruppen så uppmuntrades inte kontakter emellan dem. Är kritiken mot relationerna ett sätt att värna om personalen? Socialisering framhålls som en viktig aspekt, samtidigt som de inte ska vara ”för nära” på hemmet. Ungdomens sociala och känslomässiga behov ska tillgodoses, och kritiken mot relationsskapandet kan eventuellt hindra detta (jmf. Socialstyrelsen, 2009). På andra HVB-hem ansågs relationer mellan ungdomarna på hemmet vara viktiga. Med andra ord skiljer det sig åt mellan olika hem och vi funderar över vilka konsekvenser dessa skillnader kan leda till? Personalen i vår studie menade att det är av vikt att vara eniga i personalgruppen, då det leder till konsekvens för ungdomen. Alltså poängterades relationen mellan personalen som viktig, dock på ett professionellt och inte på ett personligt plan. Då relationerna präglas av att personalen är eniga, kan det innebära att ungdomen känner sig i underläge. Trots att det vistas en grupp av ungdomar på HVB-hem, så har enligt vår mening personalen den övergripande makten.

Hur yttrar sig personalens professionella makt? I vår undersökning framkom det att personalen ofta kopplade beslut på HVB-hemmet till sin fördel. Exempelvis beskrevs regler och rutiner som underlättande för arbetet. Vi utgår från att alla insatser ska göras för ungdomen i första hand. Respondenterna menade att regler och rutiner leder till ökad självständighet. Ungdomarna lär sig genom detta hur ”verkligheten fungerar”. Personalen har tolkningsföreträde och det är således deras tolkning av hur ”verkligheten fungerar” som styr (jmf Skau, 2007). Även om ungdomen anammar denna tolkning och upprätthåller ett beteende som personalen uppmuntrar, så utgår vi ifrån att de säkerligen kommer att göra en egen tolkning när de kommer ut i ”verkligheten”. Gemensamt för HVB-hemmen i vår studie är att de eftersträvar en lugn grupp. Vi menar att det är väsentligt att som personal reflektera över varför det är viktigt med en lugn grupp. Det framkommer inte om det är en övertygelse om att det ger bättre behandlingsresultat. Dock menar personalen att de försöker skapa en lugn grupp för den existerande ungdomsgruppens skull. Gruppkonstellationen skapas på olika sätt beroende på HVB-hem, men utgångspunkten är densamma, en lugn grupp. Vi fick aldrig några tydliga svar på varför det är viktigt. Ungdomsgruppen bör vara relativt samstämmig, då för stora skillnader i diagnos och annan problematik kan leda till svårigheter i behandlingen (Socialstyrelsen, 2009). Dessutom kan ungdomsgruppen skapa en ungdomskultur som kan leda till den så kallade ”smittoeffekten” vilket leder till att vistelsen på hemmet gör det värre för ungdomen (Levin, 1998; Andreassen, 2003; Sallnäs, 2000). Trots att detta kan ge förklaringar till selektiviteten så svarar det inte på varför en lugn grupp är viktigt. Om en lugn är likställigt med en begränsad målgrupp, och syftet med selektiviteten är att värna om behandlingen för ungdomen, kan den lugna gruppen vara eftersträvansvärd. Dock framkommer detta som sagt inte, och därför frågar vi oss om det är något personalen tar för givet då det gör deras arbete lättare? Vid beslut om placering förstod vi att personalen ofta utgår från erfarenhet. Detta kategoriserande kanske kan ta överhanden och leda till att personalen inte ser ungdomen i sin helhet. Börjeson (2008) menar att det verkar som att tanken om att se människan utifrån sin helhet har förkastats, då socialarbetare kategoriserar sina klienter.

Hur arbetar personalen för att uppnå mål i (ungdomens) behandling? Det är självklart flera faktorer som påverkar ungdomens utveckling, men några har varit extra tydliga enligt vår mening. Vi menar att då ett HVB-hem påstår sig vara bäst på att hantera en viss åldersgrupp, förbises i många fall det faktum att alla är olika. Detta kan leda till att ungdomen upplever behandlingen som ojämn, då de förväntas agera på ett visst sätt utifrån sin ålder. Skau (2007)

beskriver att känslan hos klienten skiljer sig åt, om de blir individuellt behandlade eller om de blir betraktade som ett fall. Genom att se ungdomsgruppen som en åldersgrupp tolkar vi det som ett betraktande av ungdomen som ett fall. Vi tror att det är av stor vikt att se till helheten för att ungdomen ska utvecklas på ett så fördelaktigt sätt som möjligt (jmf. Börjeson, 2008). Likväl som personalen kan betrakta ungdomsgruppen utifrån exempelvis ålder, kan de även betrakta dem individuellt. Enligt vår mening är det av värde då vi är av åsikten att alla personer är unika. Dock kan det individuella betraktandet leda till stora skillnader mellan ungdomarna. Personalen kan till exempel använda sig av strategin ”från fall till fall”, där de ändrar reglerna beroende på individen (Levin, 1998). Forskning har visat att då personalen enas om metoder och håller fast vid den, så leder det till bättre behandlingsresultat (Andreassen, 2003). Oavsett hur personalen betraktar ungdomen och hur deras användande av regler skiljer sig åt, är alla HVB-hem i vår studie eniga om att målet med vistelsen är att ungdomen ska bli självständig och få trygghet. Tryggheten kan säkerligen vara ett viktigt moment i behandlingen, men då ungdomen stärkts av detta, är det ändå viktigt att beakta det faktum att ungdomen ska ut från hemmet en dag. Då kan det hända att de har den tryggheten med sig, men det kan bli svårt för dem som inte har det. Man kan ytterligare fundera över hur man kan säkerställa att en ungdom fått trygghet. Är det när personalen märker resultat som kan visa på detta, eller när ungdomen själv uttrycker det? När det gäller just ungdomens uttalande kring sin utveckling, är det ett område som föreföll otydligt för oss. Respondenterna yttrade sig i liten utsträckning kring detta, och inte särskilt ingående avseende ungdomarnas tankar om sin vistelse och utveckling. Samma sak gällde delaktigheten hos ungdomen. Utifrån Socialstyrelsens slutrapport (2009) beskrivs delaktighet som något viktigt för ungdomar på HVB-hem. Vi anser att ungdomens delaktighet är av vikt då det är för dem HVB-hemmet är till.

8.1 HVB - för vem?

Vi ställer oss kritiska till om vistelsen på HVB-hem verkligen gynnar ungdomen. Många insatser såsom regler, rutiner, mål, samt personalens tankar kring ungdomen har enligt vår tolkning, gjorts utan ett större ifrågasättande. Detta är dock inget som vi med säkerhet kan veta, utan är ett antagande baserat på kritiskt ifrågasättande från vår sida. Dessutom kan inte heller vistelsen på HVB-hem med säkerhet missgynna ungdomen. Våra respondenter representerar endast ett smalt urval av alla hem och vi har inte närmre gått in på uppföljning och resultat av behandlingen. Dock kan denna studie väcka frågor och tankar som vi menar

kan vara av vikt att belysa. Gemensamt för HVB-hemmen i vår studie har varit att ungdomen tycks må bra och stärks av hemmets utformning och innehåll. Hasenfeld (1992) menar att socialarbetare ofta utgår från att deras arbete gynnar klienten och att de arbetar för deras skull. Utifrån denna utgångspunkt kan socialarbetaren missa det faktum att klienten inte alltid gynnas av socialarbetarens insatser. Det räcker inte att ha goda avsikter, det är även viktigt att veta om insatserna verkligen hjälper. Av vår empiri framkom det sällan tydliga resultat på att ungdomen har stärkts av behandlingen. Med andra ord var resultaten baserade på de framsteg som personalen märkte, och inte utifrån vad ungdomarna själva hade att säga om saken. Gällande selektiviteten är vi medvetna om att det bland annat beror på den ekonomiska aspekten. Det måste väljas in ett antal ungdomar för att verksamheten ska gå runt, lik väl som en ekonomisk stabilitet leder till ökade möjligheter att neka till placering. Detta är intressant och aktuellt i dagsläget (jmf. Sallnäs, 2000). Dock tvingade tidsbegränsningen oss till att selektivt välja bort delar i vår analys, bland annat just den ekonomiska aspekten.

Under utbildningen har vi ständigt återkommit till vikten av medvetenheten. Vår förförståelse, i samband med vad som sägs i vår empiri, är att denna medvetenhet kan avta efter hand. Arbetet blir rutinartat och personal som länge arbetat inom området, upplever att de vet allt som är värt att veta. Enligt vår mening är detta en stor fara i socialt arbete, då detta område ständigt förändras (jmf. Hasenfeld, 1992). Vi anser att det krävs en kritisk diskussion över det arbete som utförs, dels av dem som är verksamma på HVB-hem och de som befinner sig utanför, exempelvis forskare. Det är viktigt att sätta det i ett större sammanhang. Vad ger egentligen tiden under HVB-hemmet för den enskilde ungdomen? Något som ständigt återkom i vår analys är den brist på reflektion som vi uppmärksammade av vår empiri. Det verkar som att mycket tas för givet och vi funderar på om det kan vara så att om man inte uppmärksammar något utöver det vanliga, så förutsätter man att allt är bra. Vi anser att detta inte går att veta med säkerhet om man inte frågar ungdomarna. Personalens uppfattningar om ungdomens behandling, är inte detsamma som ungdomens uppfattning. Som vi tidigare nämnt ämnade vi inte komma fram till en "sanning" om HVB-hem, utan presentera vår bild av hur det kan se ut. Dock har vår medvetenhet och vårt intresse väckts rörande de dåliga behandlingsresultat som kommit fram gällande institutionsvården (jmf. Levin, 1998). Utifrån denna medvetenhet anser vi det vara av vikt att mer forskning på området görs. Enligt vår mening är det viktigt att inom socialt arbete diskutera kring den senaste forskningen för att kunna göra ett bra jobb som socialarbetare, då arbetet ständigt förändras. Vi anser även att klientens delaktighet är betydande, då det är för deras utveckling socialarbetaren arbetar.

9. Referenslista

Alvesson, Mats (1999) "Psykologi och kritisk samhällsteori". I Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G. *Vetenskapsteori för psykologi och andra samhällsvetenskaper*. Lund: Studentlitteratur.

Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red) (2003) *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, Gunvor & Swärd Hans. (2008) "Etiska reflektioner". I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur.

Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar, vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia förlag.

Aspers, Patrik (2007). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Björktomta, Siv- Britt (2007). *Ersta flickhem - Länna hemmet och Marsta gård: en studie över två hvb-hem för traumatiserade flickor*. Sköndal: Ersta Sköndal högskola.

Blom, Björn, Morén, Stefan & Nygren, Lennart (red) (2006). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och Kultur.

Börjeson, Bengt (2008). *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber AB.

Goffman, Erving (1973) *Totala institutioner*. Norstedts Akademiska Förlag.

Hasenfeld, Yeheskel (1992) "Power in Social Work Practice" I Yeheskel, Hasenfeld. *Human Services as complex organizations*. Sage Publications, Inc: California.

Hasenfeld, Yeheskel (1992) "The Nature of Human Service Organizations" I Yeheskel, Hasenfeld. *Human Services as complex organizations*. Sage Publications, Inc: California.

James, L. Adrian (2004) "The McDonaldization of Social Work – or Come Back Florence Hollis, All Is or Should Be Forgiven" I Robin, Lovelock, Karen Lyons & Jackie Powell. *Reflecting on Social Work – Discipline and Profession*. Ashgate: Aldershot.

Kearney, Jeremy (2004) "Knowing how to go on": Towards Situated Practice and Emergent Theory in Social Work" I Robin, Lovelock, Karen Lyons & Jackie Powell. *Reflecting on Social Work – Discipline and Profession*. Ashgate: Aldershot.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.

Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten, om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag.

Lindqvist, Rafael & Nygren, Lennart (2006). "Social teori och socialt arbete". I Meeuwisse, Anna, Swärd, Hans, Levin, Claes, Lindén, Gunilla & Lindqvist, Rafael, *Socialt arbete en grundbok*. Natur och kultur. Stockholm.

Lovelock, Robin & Powell, Jackie (2004) "Habermas/Foucault for Social Work: Practices of Critical Reflection" I Robin, Lovelock, Karen Lyons & Jackie Powell. *Reflecting on Social Work – Discipline and Profession*. Ashgate: Aldershot.

May, Tim (2001/2005). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Pettersson Ulla (2001) *Socialt arbete, politik och professionalisering*. Natur och kultur: Stockholm.

Repstad, Pål (2007) *Närhet och distans- kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Studentlitteratur.

Sallnäs, Marie (2000) *Barnvårdens institutioner – framväxt, ideologi och struktur*. Stockholms Universitet.

Sallnäs, Marie (2006) "Institutionsvård av barn och ungdomar". I Denvall, Verner & Vinnerljung, Bo. *Nytta och fördärv: socialt arbete i kritisk belysning socialt arbete i kritisk belysning*, Stockholm: Natur och kultur.

Skau, Greta Marie (2007) *Mellan makt och hjälp, om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Malmö: Liber AB.

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2008) *Handlingsutrymme, utmaningar i socialt arbete*. Natur och kultur: Stockholm.

Thurén, Torsten (2006). *Vetenskapsteori för nybörjare*, Liber AB.

Övriga källor

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Nationalencyklopedin (2009), http://www.ne.se/sok/ungdom?type=NE&queryId=206789&h_pageno=2 (2009-06-05).

Socialstyrelsen (2008), ”Barn och unga – insatser 2007” <http://www.socialstyrelsen.se/NE/rd> (2009-06-05).

Socialstyrelsen (2009), ”Slutrapport från en nationell tillsyn 2006-2008” (elektronisk) <http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/53C058FE-DCD2-4406-9C23-DEEA63F82D7E/13228/200912618.pdf>. (2009-03-17).

Statens institutionsstyrelse (2009), <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=81> (2009-06-05).

Bilaga 1

Hej!

Vi heter Elize Sönderskov och Carolina Bergström och studerar på sjätte terminen på socionomprogrammet vid Lunds Universitet. För närvarande arbetar vi med vår C-uppsats och gör en kvalitativ studie där vi ämnar intervjua både behandlare samt tidigare boende på HVB-hem som är placerade enligt Sol och LVU, i xxxxx. Vi undrar härmed om Ni är intresserade av att delta i denna studie? Er medverkan hade varit väldigt intressant och givande för oss då det är Ni som besitter den yttersta kunskapen.

Då tiden är knapp för denna uppsats, så ber vi er att svara om intresse finns inom den närmsta tiden. Intervjuerna kommer att hålla på i ca 1-1 ½ h, och vi träffas gärna på er arbetsplats för att underlätta för er. Vi beräknar hålla intervjuerna under vecka 16-18.

Detta är en förfrågan som går ut till slumpvist valda HVB-hem runtom i länet, och det är inte med säkerhet att just ert HVB-hem passar bra för studien, men detta kommer ni snart att bli kontaktade om.

Nedan har Ni våra telefonnummer och är hjärtligt välkomna att kontakta oss med vidare frågor. Naturligtvis blir vi lika glada för svar via mail:

.....

.....

Vi är väldigt tacksamma för **svar snarast** om Ni vill delta i vår studie om HVB-hem.

Med vänliga hälsningar

Elize Sönderskov xxxx-xxxxxx
Carolina Bergström xxxx-xxxxxx

Bilaga 2

Hej!

Vi heter Elize Sönderskov och Carolina Bergström och studerar på socionomprogrammet vid Lunds Universitet. För närvarande arbetar vi med vår C-uppsats och gör en kvalitativ studie där vi ämnar intervjua både behandlare samt tidigare boende på HVB-hem i några olika xxxxx. I vår uppsats ska vi undersöka hur SoL respektive LVU-placering påverkar upplevelsen på HVB-hem för klienten.

Vid telefonkontakt har vi kommit överens om att du var intresserad av att bli intervjuad i denna studie, och vi tackar för att du hjälper oss i vårt arbete. Dock har du rätt att avsluta din medverkan närhelst du önskar.

Vi båda två kommer att närvara vid intervjun. Vi räknar med att intervjun kommer ta cirka 1 - 1,5 timme. Som vi pratade om per telefon, så kommer intervjun spelas in på band så att vi inte går miste om viktig information. Det inspelade materialet kommer att förstöras då uppsatsen är färdig. Vi garanterar dig total anonymitet både gällande dina personuppgifter samt din arbetsplats. Därigenom kommer vi att avidentifiera dig i vår studie.

Om du önskar se det färdiga resultatet av vår undersökning sänder vi gärna ut uppsatsen när den har blivit godkänd.

Vår handledare heter Claes Levin, universitetslektor på Socialhögskolan i Lund, om du vill kontakta honom är du välkommen att göra det på telefonnummer: xxx-xxxxx eller via mail: -----

Nedan har du våra telefonnummer och är hjärtligt välkommen att kontakta oss med vidare frågor.

Vi är väldigt tacksamma för din medverkan!

Med vänliga hälsningar

Elize Sönderskov

xxxx-xxxxxx

Carolina Bergström

xxxx-xxxxxx

Intervjuguide

Bakgrund:

Skulle du vilja berätta lite om dig själv?

- Ålder?
- Utbildning?
- Hur många år har du varit yrkesverksam inom detta yrkesområde?
- Hur många år har du arbetat på din nuvarande yrkesposition?
- Hur kommer det sig att du arbetar här och med just detta?

Arbete:

Kan du berätta lite om verksamheten och ditt eget arbete här?

a) Verksamheten

- Hur går det till när en ungdom skrivs in? (Varifrån kommer de? Under vilka omständigheter? Kan ni påverka och hur?)
- Vad tycker du om detta sätt?
- Hur skulle du vilja att det gick till?

- Uppdragsgivare? (Samarbete med socialtjänsten? Hur? Samarbete med föräldrar? Om ja, hur?)
- På vilka grunder skrivs ungdomen in? SoL/LVU
- Vad tänker du kring detta?

- Hur fungerar samarbetet mellan personalen?
- Handledning, vidareutbildning etc.?
- Samarbetar ni med andra organisationer? (Kommuner, experter, arbetsplatser etc)
- Hur sker utskrivning/utslussning? Till vad? Vem planerar, ansvarar?

b) Ditt eget arbete

- Vad består ditt arbete av? (konkret och ideologiskt? Metoder? Vad vill ni uppnå? Hur har du lärt dig arbetet? Erfarenhet kontra utbildning etc.)

- Vad skulle du beskriva som den/de största utmaningarna i ditt arbete?
- Vad är "ett bra arbete"? Vad är "ett bra resultat" av ert arbete? Tror du att dina åsikter delas med övriga kollegor? Subjektiva åsikter, eller organisationsbetingat?

- Hur tänker du kring ungdomsgruppen och deras problem, ungdomsgruppens sammansättning, era kunskaper och resurser att arbeta med de unga?
- Vem ser ni som *egentlig* uppgiftsgivare? Den unge/socialtjänsten etc?
- Hur arbetar du/ni utifrån det?
- Följer ni upp hur det går med ungdomen?

Klientperspektiv:

Hur tror du att de unga (deras anhöriga) ser på HVB-hemmet?

- Vad tror du det grundar sig i?
- Vad är man mest nöjd respektive missnöjd med?
- Har det hänt att någon klient varit missnöjd?

- På vilket sätt yttrade det sig? Vad består tiden på hemmet av för ungdomen? Hur ser en typisk vardag ut?
- Beskriv en besvärlig situation som du upplevt med en klient?
- Hur hanterade du det?
- Aktiviteter/sysselsättning på HVB-hemmet? Utanför?
- Vad tror du är det viktigaste för den unge? Fritid/ grupp tillhörighet/ regler etc?
- Vilken betydelse tror du att hela klientgruppen har för ungdomen?
- På vilket vis märks det?

Professionalitet:

Hur tänker du kring ramar och gränser i förhållande till din professionalitet?

- I vilka situationer reflekterar du över din professionalitet?
- Har du någon gång upplevt din profession som ett hinder?
- Kan du uppleva ramar som ett hinder? Hur?
- Finns det situationer där ramar är extra bra?
- Dina tankar kring detta, är det något som stämmer överens med arbetsplatsens riktlinjer? Om inte, hur/vad skiljer sig åt?
- Har du någon gång upplevt detta som ett problem?
- Har du någon gång gått utanför din professionalitets gränser? (i så fall hur yttrade det sig, gav det konsekvenser för dig och klienten? Vilka?). Om inte, vad är skälet till att du inte gjort det?
- Har du någon gång velat, men inte kunnat på grund av din professionalitet?

Framtid:

Hur ser era framtidsplaner ut för HVB-hemmet?

- Diskuterar ni förändringar av verksamheten? Vilka och varför? Om ja, på vilket sätt skulle detta ske?
- Vilka resurser har ni, ev. vilka saknar eller skulle ni önska er?

Övrigt:

Har du något mer som du skulle vilja dela med dig av?

- Frågor om intervjun i helhet?